Kielipolitiikan vuosi 2024

Matti Räsänen

Kotimaisten kielten keskus Helsinki 2025

Kotimaisten kielten keskus
INSTITUTET FÖR DE INHEMSKA SPRÅKEN

Kielipolitiikan vuosi 2024
Matti Räsänen

Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 99
ISBN 978-952-7359-26-6
ISSN 2323-3370

Taitto ja graafinen suunnittelu: Elli Pihlajaniemi

Helsinki 2025

Sisällys

Alkusanat I

Suomen kieli 1

1 Opetus ja koulutus 1

Englanti porskuttaa 1

Englannin opiskelu perusopetuksessa ennallaan vuonna 2023 1

Englanninkielinen ylioppilastutkinto kansalliskielisen rinnalle 2

Kieltenopettajien liiton kuntavaalitavoitteet valaisevat kieltenopiskelun ongelmia 5

International School of Helsinki 7

Kandidaatintutkielma ilman englanninkielisiä lähteitä 8

Heikko lukutaito jarruttaa oppimista 8

PISA-tulosten viesti – koululaisten lukutaitoa kohennettava 8

Riihimäen kouluissa palataan paperisten kirjojen käyttöön useissa aineissa 10

Selkopolku-hanke lahjoitti yläkouluille helppolukuisia kirjoja 11

Helsinki rekrytoi varhaiskasvatuksen opettajia Espanjasta 12

Karelia-ammattikorkeakoulu kouluttaa sairaanhoitajia Suomessa asuvista venäjänkielisistä 13

2 Suomen kieli työssä 14

Sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden kielitaito tulisi testata 14

Suomen kielen lautakunta huolissaan kieliasenteiden koventumisesta 15

Kotouttaminen siirtyy kunnille, mutta rahoja leikataan 16

Kemianteollisuus ehdottaa tehtaiden työkieleksi englantia 17

Jyväskylän yliopisto haki emäntää töihin 18

3 Nostoja 20

Suomen kielen nauhoitearkisto Unescon Maailman muisti -rekisteriin 20

Kansalliskielibarometri 2023 julkaistiin kokonaisuudessaan 21

Tutkimus liikuntaharrastuksissa ja urheilussa käytetyistä kielistä 22

Monikielisyys jakautuu epätasaisesti liikuntayhteisöissä 23
Suhtautuminen monikielisyyteen vaihtelee 23
Urheiluselostus voi olla hepreaa tavalliselle kuulijalle 24
Yle alkoi lähettää arabian- ja somalinkielisiä uutisia 25
Suomenkieliset ohjelmat vähenevät entisestään Ruotsin radiossa 26
Suomenkielisten elokuvien levitys uhkaa loppua Ruotsissa 26

Ruotsin kieli 28

1 Ruotsi koulutuksessa 28
Yhdeksäsluokkalaisten ruotsin kielen taito lähes olematon 28
Valinnainen ylioppilaskoe heikentänyt ruotsin osaamista 29
Helsingin yliopiston kaksikielinen tutkinto teini-ikään 32

2 Ruotsin kieli käytössä 33
Helsinki palkkasi kuusi varhaiskasvatuksen opettajaa Espanjasta 33
Usean Turussa sijaitsevan ravintolan nimi juontaa juurensa ruotsista 34
Turussa alkoi monivuotinen ruotsin kielen kehittämishanke 35
Suomen ja ruotsin kielen erinomaista taitoa osoittavat kielitutkinnot maksuttomiksi 36
Varsinais-Suomen hyvinvointialue hyväksyi ensimmäisen kieliohjelmansa 37
Reiså yvi Atlanten 38

Saamen kielet 39

1 Saamen kielet ja viranomaistoiminta 39
Yleinen suomalainen ontologia julkaistiin pohjoissaameksi 39
OmaKela saameksi 40
Oikeuskielen sanastoa pohjoissaameksi 40
Lapin hyvinvointialue julkaisi saamenkieliset verkkosivut 41

2 Saamen kielten opetus 42
Pohjoismaisen opetusyhteistyön kehittämishanke 42
Saamen kielten etäopetuksen vakinaistamista selvitetään 42
Saamen kielen alkeita voi opiskella virtuaali-todellisuudessa 43

3 Kieltä voimistamassa 44
Vuoden 2024 Gollegiella-kielipalkinto Pekka Sammallahdelle ja Sig-Britt Perssonille 44
Inarin kunta pitää saamen kielikahvilaa 45
Koltansaamelaisten asemaa vahvistetaan 45
Kielikaltio julkaisi meikkisanastoa 46
Saamenkielistä hevirokkia 47
4 Kone kääntää 48
Neurotõlge kääntää saameksi 48
Google-kääntäjä tuottaa yskähdellen pohjoissaamea 48
Viittomakielet 50
1 Viittomakielen juhlaa 50
Ylen viittomakieliset uutiset 30 vuoden ikään 50
Ylen viittomakielisten uutisten ankkurille Thomas Sandholmille sananvapauspalkinto 51
Viittomakielen päivän tunnustuspalkinto Miguel Peltomaalle 51
2 Tulkkaus puheenaiheena 52
Kysely Kelan tulkkauspalveluista 52
Kuurojen liitto kritisoi viittomakielisen tulkkauksen heikennyksiä 54
3 Nostoja 55
Viittomakielisen yhteisön hajaannus huolestuttaa 55
Kuurojen museolle uusi näyttelytila 56
Coldplayn konsertissa kiinnitettiin huomiota viittomakieliseen yleisöön 57
Romanikieli 58
1 Romanikielestä kootusti 58
2 RomaSome 59
3 Romanikielen tutkija Kimmo Granqvistin blogi 60
4 Suomen kulttuurirahaston apurahat romanikielen- ja kulttuurin tueksi 61

Alkusanat

Kielipolitiikan vuosi 2024 -katsaus tarkastelee suomen ja ruotsin kieleen, saamen kieliin, viittomakieliin ja romanikieleen liittyviä kysymyksiä, joista monet kytkeytyvät kielen asemaan viranomaistoiminnassa tai koulutuksessa – kielipoliittiset päätökset ja toimet koskevat tyypillisesti näitä aihealueita. Päättäjien linjaukset voivat olla merkittäviä ja kauaskantoisia yhteiskunnalle, kieliyhteisölle ja yksilölle.

Aineistona suomenkieliset verkkojulkaisut

Käytän katsauksen päälähteenä verkossa julkaistua suomenkielistä aineistoa. Mediassa ilmestyneet uutiset, tiedotteet ja artikkelit muodostavat keskeisen ryhmän. Lisäksi erilaiset julkishallinnon toimijoiden ja instituutioiden julkaisemat tekstit ovat tärkeää materiaalia. Aineiston seulontaan olen käyttänyt sähköisen viestinnän analyysityökalua, jonka tuottamaa aineistoa olen suodattanut melko tiheän seulan lävitse.

Mediatalojen päivälehdet ovat aineistossa laajasti edustettuina. Tämä johtuu yksinkertaisesti siitä, että isoissa lehdissä julkaistaan eritoten valtakieliin liittyvää sisältöä. Yleisradio puolestaan on julkisen palvelun yhtiö, jonka tehtäviin kuuluu demokratian, kulttuurin, tasa-arvon ja yhteenkuuluvuuden edistäminen. Yleisradiotoiminta turvaa viestinnän moniarvoisuutta, mikä on tervetullutta ennen kaikkea vähemmistökielten näkökulmasta. Yle välittääkin suuren osan vähemmistökieliin liittyvästä keskustelusta.

Englanti jyrää koulussa

Kielten asemasta koulutuksessa keskustellaan jatkuvasti. Hyvä niin, sillä kielikoulutuspoliittiset päätökset vaikuttavat suoraan yhteiskuntaan, vaikkakin joskus hitaasti. Vaikutukset ovat merkittävämpiä kuin välistä ymmärretään tai halutaan ymmärtää. Päätökset voivat myös vaikuttaa eri tavalla, kuin päättäjä on tarkoittanut.

Kuvaava esimerkki on kielten opiskelun monipuolistaminen alakoulussa. Perusopetuksen A1-kielen opetus varhennettiin alkamaan ensimmäisellä vuosiluokalla lukuvuonna 2020–2021. Tarkoituksena oli, että A1-kieleksi valittaisiin pääsääntöisesti muu kieli kuin englanti ja englannin opiskelu alkaisi vasta myöhemmin. Niin ei käynyt. Pienet kunnat eivät kykene tarjoamaan laajaa opiskeltavien kielten valikoimaa vaan tarjoavat A1-kielenä ainoastaan englantia. Kieltenopiskelun monipuolistamisen sijaan englannin kielen opiskelu aloitetaan entistä aiemmin. Katsauksessa käsitellään Suomen kieltenopettajien liiton kuntavaalitavoitteita, joissa tiivistyy viime vuosina käyty keskustelu kielenopetuksen tilasta ja kuntien roolista koulutuksen järjestäjänä.

Tilastot osoittavat, että vuosiluokkien 7–9 oppilaista kaikki opiskelevat englantia. Alle viidennes opiskelee saksaa, espanjaa tai ranskaa, eikä kieltenopiskelun monipuolistaminen näy käytännössä missään. Englanti saa lisää jalansijaa koulutuksessa myös tarkoituksellisten päätösten myötä. Katsausvuonna hyväksyttiin lakimuutos, joka mahdollistaa englanninkielisen ylioppilastutkinnon suorittamisen.

Koululaisten lukutaitoa kohennettava urakalla

PISA-tutkimuksen pysyviä arviointialueita ovat matematiikka, lukutaito ja luonnontieteet. Suomen PISA-tulosten huononemista pidetään koulun epäonnistumisena siitä huolimatta, että suomalaisnuorten osaaminen PISA 2022 -tutkimuksessa oli kaikilla kolmella arviointialueella OECD-maiden keskiarvoa parempi. Tulosten laskeva suunta kuitenkin huolestuttaa.

Lukutaito vaikuttaa merkittävästi oppimistuloksiin ja yleiseen koulumenestykseen. Sen puutteet heijastuvat PISA-tutkimuksen kokonaistuloksiin, sillä myös matematiikan ja luonnontieteiden koetehtävissä oppilailta edellytetään sujuvaa lukutaitoa. Heikko lukutaito jarruttaa kaikenlaista oppimista, eikä se suinkaan näy ainoastaan ”äikän” numerossa. Suomen PISA-tulosten viesti on harvinaisen selvä: koululaisten lukutaitoa on kohennettava urakalla. Kirjoitetun kielen hallintaan tulee kiinnittää enemmän huomiota. Nykyiset tukitoimet ja hankkeet eivät riitä.

Koululaisten heikko lukutaito ei ole englannin kielen syytä, mutta välillisiä yhteyksiä saattaa olla olemassa. Jääkö hidas asennemuutos tunnistamatta? Kolmannen kotimaisen ylivalta koulussa voi vaikuttaa siihen, ettei suomen ja ruotsin opiskelua pidetä tähdellisenä. Tällaisesta on vahvoja viitteitä.

Katsausvuonna julkaistu väitöstutkimus osoitti, että yhdeksäsluokkalaisten ruotsin kielen taito on kovin heikko. Opiskelumotivaatio on kateissa, eikä kielitaito kehity yläkoulussa juuri lainkaan. Ruotsin kielen ylioppilaskokeesta tuli valinnainen vuonna 2005, ja sen jälkeen ruotsin osaaminen on heikentynyt suomenkielisissä kouluissa kaikilla asteilla. Tuoreessa selvityksessä esitetään – jälleen kerran – lukuisia toimenpiteitä toisen kotimaisen oppimistulosten kohentamiseksi. Milloin näemme tuloksia?

Parhaat kiitokset tekstiä kommentoineille!

Joulukuussa 2025

Matti Räsänen

Suomen kieli

1 Opetus ja koulutus

Englanti porskuttaa

Englannin opiskelu perusopetuksessa ennallaan vuonna 2023

Englannin kieli on vankistanut viime vuosina asemaansa perusopetuksen A1-kielenä eli ensimmäisenä vieraana kielenä, jonka opiskelu alkaa ensimmäisellä luokalla. Kunnat päättävät koulujensa kielivalikoimasta. Tätä nykyä suurin osa opetuksen järjestäjistä tarjoaa ainoastaan englantia A1-kieleksi, minkä tähden oppilaalla ei ole tosiasiallista valinnanvapautta pitkän kielen opiskelussa. Mahdollisuus kieltenopiskeluun vaihtelee alueellisesti jonkin verran, mikä luo epätasa-arvoa koulutukseen. Varsinkaan pienet kunnat eivät kykene järjestämään monipuolista opetusta, jolloin ainoa tarjolla oleva vieras kieli on englanti. Isoissa kaupungeissa opiskellaan myös muita A1-kieliä, mutta opiskelijoiden määrä on jäänyt ikäluokkaan suhteutettuna vähäiseksi.[1]

Katsausvuoden lokakuussa Tilastokeskus julkaisi tietoja perusopetuksen kielivalinnoista vuonna 2023.[2] Perusopetuksessa englantia opiskelevien osuus oli säilynyt ennallaan vuoteen 2022 verrattuna. Vuosiluokkien 1–6 oppilaista 94 prosenttia opiskeli englantia. Vuosiluokkien 7–9 oppilaista lähes kaikki (99 %) opiskelivat englantia. Saksaa opiskeli 8, espanjaa 6 ja ranskaa 4 prosenttia oppilaista. A1-kielenä englantia opiskelevien suhteellinen määrä oli pysynyt samana aiempiin vuosiin verrattuna. Oppilasmäärät havainnollistavat kielten suhteita: englanti 46 697, ranska 690, saksa 438 ja espanja 330.[3]

1 Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 20–21, s. 2122: https://kotus.fi/wp-content/uploads/migraatio/10810/Kielipolitiikan_vuosi_2021.pdf

2 https://stat.fi/julkaisu/cln2v13fx79i00cutdsi7s8eu, 15.10.2024

3 Tilastokeskus. Taulukko 12a9 – Perusopetuksen vuosiluokkien 1–9 ja lisäopetuksen suorittaneiden kielivalinnat, lukuvuosi 2020/2021 – lukuvuosi 2024/2025: https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__ava/statfin_ava_pxt_12a9.px/

Perusopetuksen A1-kielen opetus varhennettiin alkamaan ensimmäisellä vuosiluokalla lukuvuonna 2020–2021. Tarkoituksena oli, että kielten opiskelu laajenisi ja koulussa opiskeltaisiin muitakin kieliä kuin englantia.[4] Niin ei kuitenkaan ole tapahtunut. Kieltenopiskelun monipuolistumisen sijaan englannin kielen opiskelu aloitetaan entistä aiemmin.

Miksi koulun kielitarjonta kapenee, vaikka päinvastaista tavoiteltiin? Mikä on syy, mikä seuraus? Johtuuko opiskeltavien kielten vähyys tarjonnan vai kysynnän puutteesta? Kehityssuuntaan on monia syitä. Selvää on, että englannin vahva asema vaikuttaa oppilaiden kieliasenteisiin. Muiden kielten opiskelu voi tuntua tarpeettomalta.

Englanninkielinen ylioppilastutkinto kansalliskielisen rinnalle

Katsausvuonna hallitus hyväksyi lukiolain muutoksen, joka antaa mahdollisuuden englanninkielisen lukiokoulutuksen ja ylioppilastutkinnon järjestämiseen. Englanninkielistä ylioppilastutkintoa on yritetty saada aikaiseksi aiemmin kaksi kertaa, mutta hankkeet ovat kariutuneet. Kolmas kerta toden sanoi!

Lakimuutoksen tausta

Englanninkielisen ylioppilastutkinnon taustaa on käsitelty laajasti vuoden 2018 *Kielipolitiikan vuosi* -katsauksessa.[5] Ensimmäisen kerran englanninkielistä ylioppilastutkintoa kaavailtiin 1990-luvulla, jolloin siitä järjestettiin kokeilu. Kokeilun jälkeen asia raukesi, eikä tutkintoa tuolloin lähdetty edistämään.

Toisen kerran englanninkielistä ylioppilastutkintoa yritettiin sorvata pääministeri **Juha Sipilän** hallituksessa (2015–19). Työn käynnistymiseen liittyy eriskummallinen piirre, sillä hallituskauden alkupuoliskolla julkaistiin useita asiantuntijatyönä ja virkavalmistelussa syntyneitä selvityksiä, joissa englanninkielistä ylioppilastutkintoa ei pidetty tarpeellisena. Vuodenvaihteessa 2017–2018 poliittisen diskurssin suunta muuttui: englanninkielinen ylioppilastutkinto oli hallituksen mukaan tullut tarpeelliseksi. Sen myötä ilmoitettiin, että englanninkielisen ylioppilastutkinnon suunnittelu käynnistetään osana tekeillä olevaa lukiouudistusta.

4 Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2021, s. 20–21: https://kotus.fi/wp-content/uploads/migraatio/10810/Kielipolitiikan_vuosi_2021.pdf

5 Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2018, s. 13–21: https://kotus.fi/wp-content/uploads/migraatio/6816/Kielipolitiikan_vuosi_2018.pdf

Hallituksen puoliväliriihessä keväällä 2017 käynnistettiin hallinnonalojen yhteinen *Talent Boost – Kasvua kansainvälisistä osaajista* -toimenpideohjelman. Ajatus englanninkielisen koulutuksen äkkilisäyksestä englanninkielisine ylioppilastutkintoineen perustui pitkälti tähän ohjelmaan. Ohjelman keskeisenä tavoitteena oli houkutella ulkomaisia työntekijöitä Suomeen (samoihin aikoihin luotiin myös käsite *kansainvälinen osaaja*). Hallitus ilmoitti, että Suomi tarvitsee lisää englanninkielistä koulutusta kansainvälisten osaajien houkuttamiseksi.

Hallitus antoi lukiolain eduskunnalle syksyllä 2018. Eduskunnan sivistysvaliokunnassa käytiin englanninkielisestä ylioppilastutkinnosta vilkasta keskustelua. Sivistysvaliokunta jätti mietintönsä lakiesityksestä 1.2.2019. Se päätyi mietinnössään siihen, että englanninkielisestä ylioppilastutkinnosta luovutaan osana lukiolain uudistamista. Valiokunta katsoi esityksen olevan puutteellinen, minkä lisäksi englanninkielistä ylioppilastutkintoa koskevaa sääntelyä ei pidetty ilman muuta perustuslain mukaisena. Erityisesti seuraava säännös arvioitiin liian tulkinnanvaraiseksi:

> Rehtorin päätöksellä englanninkielisen ylioppilastutkinnon voi erityisestä syystä suorittaa myös muu kuin 1 momentissa tarkoitettu henkilö, jolla muutoin voidaan katsoa olevan riittävät kielelliset edellytykset englanninkielisen tutkinnon suorittamiseen.

Oli vaalikevät ja hallituskausi lopuillaan. Sivistysvaliokunnan mukaan lainkohdasta olisi tarvittu perustuslakivaliokunnan arvio, jota ei ehditty pyytää. Valiokunta piti tarkoituksenmukaisena, että esityksestä poistetaan englanninkielistä ylioppilastutkintoa koskevat säännösehdotukset, jotta lakiesitys voi edetä eduskunnan käsittelyyn keväällä 2019.

Lakimuutokset hyväksyttiin eduskunnassa joulukuussa 2024

Pääministeri **Petteri Orpon** hallitus valmisteli englanninkielistä ylioppilastutkintoa ja antoi eduskunnalle esityksen lukiolain muuttamisesta lokakuussa 2024.[6] Sen mukaan englanninkielisen ylioppilastutkinnon voisi suorittaa rajatuin kriteerein. Lähtökohtana olisi edelleen se, että ylioppilastutkinto suoritetaan suomen tai ruotsin kielellä. Lukion tutkintokieli on sidottu lakiesityksessä opetuskieleen, joten englanninkielinen ylioppilastutkinto edellyttää mahdollisuutta järjestää lukiokoulutus englannin kielellä. Lakiesityksen mukaan uudistuksen tavoitteena on vahvistaa heikosti suomen tai ruotsin kieltä taitavien nuorten sivistyksellisiä oikeuksia.

6 Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lukiolain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi (Finlex, HE 159/2024) https://www.finlex.fi/fi/hallituksen-esitykset/2024/159?language=fin&highlightId=750360&highlightParams=%7B%22type%22%3A%22BASIC%22%2C%22search%22%3A%22lukio*%22%7D

Eduskunta hyväksyi lukiolain muutokset joulukuussa 2024.[7] Oppilaaksi ottamisen perusteet englanninkieliseen lukiokoulutukseen kuvataan erillisessä pykälässä (21 a §):

> **Lisäedellytykset englanninkieliseen lukiokoulutukseen**
>
> Englanninkielisen lukion oppimäärän opiskelijaksi voidaan ottaa henkilö, jolla on Suomessa suoritetun lukiokoulutusta edeltävän koulutuksen kestosta tai Suomessa asumisen kestosta johtuvasta syystä puutteellinen kielitaito suoriutua lukiokoulutuksesta suomeksi tai ruotsiksi.
>
> Henkilöllä voidaan katsoa olevan puutteellinen kielitaito suoriutua nuorille tarkoitetusta lukiokoulutuksen oppimäärästä suomen tai ruotsin kielellä kuitenkin vain, jos hän on suorittanut perusopetuslaissa tarkoitettuja perusopetuksen opintoja enintään kolmen vuoden ajan.
>
> Henkilöllä voidaan katsoa olevan puutteellinen kielitaito suoriutua aikuisille tarkoitetusta lukiokoulutuksen oppimäärästä suomen tai ruotsin kielellä kuitenkin vain, jos hän on asunut Suomessa enintään kolmen vuoden ajan ennen lukiokoulutukseen hakeutumista.
>
> Sellaiselta englanninkieliseen lukiokoulutukseen otettavalta hakijalta, joka ei ole Euroopan unionin jäsenvaltion eikä Euroopan talousalueeseen kuuluvan valtion kansalainen edellytetään, että hänelle on ulkomaalaislain nojalla myönnetty muu kuin opiskeluun perustuva oleskelulupa.
>
> Opiskelijaksi voidaan erityisen painavasta syystä ottaa myös henkilö, joka ei täytä 2 tai 3 momentissa säädettyjä edellytyksiä.

Englanninkielinen ylioppilastutkinto toteutetaan kolmantena kieliversiona kansallisesta tutkinnosta.[8,9] Tutkinto on tarkoitettu opiskelijoille, joiden kielitaito ei riitä lukiokoulutuksen ja ylioppilastutkinnon suorittamiseen suomeksi tai ruotsiksi. Vieraskielisten kokelaiden tutkintoon kuuluu pakollisena suomi tai ruotsi toisena kielenä -koe. Koska ylioppilastutkinto suoritetaan lukion opetuskielellä, voivat koulutuksen järjestäjät hakea vuoden 2025 aikana järjestämisluvan muutoksia englanninkielisen koulutuksen aloittamiseksi elokuussa 2026. Ensimmäiset englanninkieliset ylioppilaskokeet voidaan järjestää syksyllä 2028.

---

7 Laki lukiolain muuttamisesta (Finlex, 801/2024) https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/saadoskokoelma/2024/801

8 https://okm.fi/-/lukiolaisten-tukea-ja-osaamisen-osoittamisen-mahdollisuuksia-laajennetaan, 10.10.2024

9 https://www.hs.fi/suomi/art-2000010905437.html, 16.12.2024

Englanninkielistä ylioppilastutkintoa suunniteltiin ensimmäisen kerran 1990-luvulla, mutta kokeilun jälkeen asiasta luovuttiin. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen (2015–19) loppumetreillä hanke jäi sivistysvaliokuntaan. Vuoden 2018 *Kielipolitiikan vuosi* -katsauksessa uumoilin, että keskustelu englanninkielisestä ylioppilastutkinnosta tuskin laantuu kovin pitkäksi aikaa.[10] Arvelin teeman palaavan politiikkaan nopeasti. Näin kävi, tutkinto tuli.

Kieltenopettajien liiton kuntavaalitavoitteet valaisevat kieltenopiskelun ongelmia

Vieraiden kielten opiskelu perusopetuksessa on alituinen keskustelunaihe Suomen kielikoulutuspolitiikassa. Keskustelua herättävät vuodesta toiseen samat teemat: kielten opiskelun pakollisuus ja valinnaisuus, kielten tuntijako ja opetustuntien määrät sekä kuntien ja koulujen velvollisuudet opetuksen järjestäjänä. Oppilaan asuinkunta vaikuttaa siihen, mitä kieliä koulussa voi opiskella.

Katsausvuoden marraskuussa Suomen kieltenopettajien liitto SUKOL julkaisi kuntavaalitavoitteet vuoden 2025 keväällä pidettäviä vaaleja silmällä pitäen.[11] Tavoitteet havainnollistavat viime vuosina käytyä keskustelua kielenopetuksen tilasta ja kuntien roolista koulutuksen järjestäjänä, niin että ne kannattaa esittää tässä kokonaisuudessaan:

1. **Lapsilla ja nuorilla on oikeus opiskella vieraita kieliä asuinpaikasta riippumatta: Suomessa tarvitaan monipuolista kielitaitoa, jota kartutetaan peruskoulusta lähtien.** Yhdenvertaisuus turvataan sillä, että kunnat tarjoavat useampaa A1-kieltä ja A2-kielen opetusta. A2-kielen opetus tulee aloittaa 3. luokalta. Oppilailla tulee olla aito mahdollisuus valita A1-, A2- ja B2-kieliä. Kieltenopiskelun jatkumo tulee turvata. Kuntien tulisi vaatia A2-kielen opetuksen toteuttamiseen korvamerkittyä valtionrahoitusta.

2. **Kuntien on luotava edellytykset sille, että vieraita kieliä on mahdollista opiskella alakoulusta lähtien kieltenopettajan johdolla.** Vuosiluokilla 1–6 luokanopettaja on kelpoinen opettamaan toista kotimaista kieltä ja vieraita kieliä, mutta huolta on herättänyt se, että näillä vuosiluokilla kieltenopetusta on siirretty aineenopettajilta luokanopettajille, joilla ei ole kielen erikoistumisopintoja tai

10 Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2018, s. 20: https://kotus.fi/wp-content/uploads/migraatio/6816/Kielipolitiikan_vuosi_2018.pdf

11 https://www.epressi.com/tiedotteet/koulutus/kielitaidon-avaimet-ovat-kuntien-kasissa.html, 5.11.2024

täydennyskoulutusta kielen opettamiseen. Kielitaitoiseksi kasvaminen edellyttää pitkää ja systemaattista kielipolkua pedagogisesti pätevän kieltenopettajan opastamana.

3. **Kuntien tulisi vahvistaa strategiassaan kielikoulutusohjelma, joka vastaa tulevaisuuden tarpeisiin.** Opetuksen järjestäjien kannattaa tehdä yhteistyötä erilaisten kielipolkujen mahdollistamiseksi, ja kieltenopetus kaikilla asteilla tulee osoittaa koulutettujen kieltenopettajien tehtäväksi. Monipuoliset kieltenopiskelumahdollisuudet vaikuttavat työvoiman saatavuuteen, yritysten kilpailukykyyn ja laajemmin kunnan houkuttelevuuteen. Ratkaisun avaimet kielitaidon monipuolisuuden lisäämiseen ovat nimenomaan aloitusvaiheen monipuolissa valinnoissa.

4. **Lukion ja ammatillisen toisen asteen kieliopintojen tarjonta ja laajuus on varmistettava.** Opiskelijoille on turvattava yhtäläiset mahdollisuudet suorittaa oppimäärä ja saada laadukasta opetusta. Tämä on tärkeää jatko-opiskeluihin ja työelämään sijoittumisen kannalta. Kuntien veto- ja pitovoimaan vaikuttaa laa-ja-alainen koulutustarjonta ja kieltenopiskelun jatkumon varmistaminen. Erityisesti ammatillisen koulutuksen suorittaneiden todellinen jatko-opintokelpoisuus on nykyisellään vaarassa kieltenopetuksen supistamisen myötä. Kielitaito edistää työelämään kiinnittymistä.

5. **Opettajalla tulee jatkossakin olla pedagoginen vapaus päättää, millaisia opetusmenetelmiä ja -materiaaleja hän käyttää.** Lisäksi opettajalle tulee taata aikaa ja muita resursseja oman opetuksensa kehittämiseen. Opettajien osallistumista omaa opettajuuttaan vahvistavaan täydennyskoulutukseen tulee tukea.

6. **Oman äidinkielen opetus tulisi taata kunnissa, ja ryhmäkoot tulisi pitää maltillisina.** Oman äidinkielen hallinta edistää koulun opetuskielen (suomen tai ruotsin) oppimista ja integraatiota ja parantaa koulu- ja työelämävalmiuksia. Tutkimukset osoittavat, että vahva äidinkielen osaaminen voi vaikuttaa myönteisesti yleisiin oppimistuloksiin, koska oppilas pystyy siirtämään äidinkielensä kautta oppimiaan ajattelun ja oppimisen taitoja muihin oppiaineisiin. Samalla yhteiskunnallinen osallisuus lisääntyy.

7. **Suomelta puuttuu kielistrategia.** Tarvitaan tutkimustietoa ja toimenpiteitä, joilla turvataan monipuolisen kieltenopiskelun jatkumo. Hyvällä kielitaidolla ja monipuolisella koulutuksella edistetään työllisyyttä ja pidempiä työuria. Työelämä tarvitsee kielitaitoista työvoimaa, ja muun muassa EU ja Nato tarvitsevat kielitaitoisia virkamiehiä. Monipuolinen kielitaito on myös turvallisuuskysymys. Kriittinen infrastruktuuri edellyttää, että meillä on kielitaitoisia ammattilaisia kaikilla aloilla. Laadukas kieltenopetus edellyttää riittävää rahoitusta.

International School of Helsinki

Helsingin Jätkäsaaressa sijaitseva englanninkielinen International School of Helsinki on tiettävästi Suomen kallein yksityinen peruskoulu ja lukio: lukuvuosi voi maksaa yli 16 000 euroa.[12] Pääkaupunkiseudulla on useita yksityiskouluja (muun muassa Eurooppa-koulu sekä englantilainen, saksalainen ja ranskalainen koulu), mutta opiskelu niissä on selvästi halvempaa. Lukuvuoden kustannukset ovat 300–5 000 euroa.

Vaikka opiskelu International School of Helsinki -koulussa tulee kalliiksi, koulun oppilaspaikkoja jonotetaan. Rehtori **Kathleen Nagleen** arvioi, että noin viidennes perheistä maksaa lukukausimaksut itse. Diplomaattien ja Suomeen ulkomaankomennukselle tulevien vanhempien työnantaja maksaa koulumaksut osana työsopimusta.

Vuonna 1996 rakennettu koulu mitoitettiin alun perin 325 oppilaalle, mutta nyt tilat ovat käyneet ahtaiksi. Vuoden 2024 keväällä yhtenäiskoulussa ja lukiossa oli noin 500 oppilasta, jotka edustivat 55 eri kansallisuutta. Nykyisten tilojen viereen rakennetaan laajennusosa, johon tulee 200 oppilaspaikkaa ja tilaa lähes 2 000 neliömetrin verran. Tavoitteena on luoda nykyaikainen oppimiskampus, jossa on monenlaisia mahdollisuuksia esimerkiksi taideaineiden opiskeluun. Uuden rakennuksen kustannusarvio on noin 10 miljoonaa euroa. Rakentamisesta vastaa koulun omistava vanhempainyhdistys, joka rahoittaa hankkeen lainarahalla. Koulu saa rahoitusta myös Suomen valtiolta ja Yhdysvalloilta.

Englanninkielisten oppilaspaikkojen kysyntä pääkaupunkiseudulla on kasvanut, sillä Suomeen muuttaa aiempaa enemmän niin sanottuja *kansainvälisiä liikkuvia perheitä*. Nämä perheet asuvat Suomessa tyypillisesti 3–4 vuotta, ja koulu palveleekin erityisesti tätä ryhmää. Perheen lapset voivat jatkaa Suomessa IB-opetussuunnitelman mukaista opiskelua, jonka ovat aloittaneet toisessa maassa.

Noin 15–18 prosenttia oppilaista on suomalaisia. Heidän osuutensa on pysynyt viime vuodet lähes samana. Suurin osa suomalaisista oppilaista on työkomennukselta palanneiden perheiden lapsia. Näissäkin tapauksissa oppilas on aloittanut koulunkäyntinsä ulkomailla IB-koulussa ja jatkaa opiskelua Suomessa.

12 https://yle.fi/a/74-20078151, 13.3.2024

Kandidaatintutkielma ilman englanninkielisiä lähteitä

Korkeakoulutuksen englanninkielistymisestä on puhuttu paljon 2000-luvulla. Suomenkielinen koulutus väistyy englanninkielisen tieltä; muutos näkyy sekä opetuskielen että julkaisujen kielen valinnassa. Englannin kielen hallitseva asema muuttaa myös tutkimuksen tekemisen käytäntöjä: lähteinä käytetään pääosin tai jopa yksinomaan englanninkielisiä julkaisuja.

Aalto-yliopiston opiskelija **Väinö Jalkanen** kirjoitti opinnäytteensä valtavirrasta poiketen, sillä hänen kandidaatintyössään ei ole yhtäkään englanninkielistä lähdettä.[13] Opinnäytetyön lähdeaineisto on silti monipuolinen. Kirjallisuusluettelossa on lähteitä kymmenellä kielellä: suomeksi, viroksi, ruotsiksi, norjaksi, tanskaksi, ranskaksi, italiaksi, saksaksi, unkariksi ja puolaksi. Tekijän mukaan käsitys maailmasta jää kapeaksi, jos tutustuu vain englanninkieliseen tutkimuskirjallisuuteen ja aineistoon.

Heikko lukutaito jarruttaa oppimista

PISA-tulosten viesti – koululaisten lukutaitoa kohennettava

Lukutaito vaikuttaa merkittävästi oppimistuloksiin ja yleiseen koulumenestykseen

Koululaisten lukutaito rapautuu. Maahanmuuttajataustaisten ja kantaväestöön kuuluvien oppilaiden välillä on edelleen osaamiseroja.[14,15] Osaamistuloksiin vaikuttaa heikko lukutaito ja perheen matala sosioekonominen asema (esimerkiksi perheen tulot, varallisuus ja asumistaso). Tämä käy ilmi Jyväskylän yliopiston ja opetus- ja kulttuuriministeriön tutkimuksesta, jossa selvitettiin 15-vuotiaiden maahanmuuttajataustaisten oppilaiden osaamista vuoden 2022 PISA-tulosten pohjalta.

Vastaava vertailu tehtiin viimeksi vuonna 2012. Erot maahanmuuttajataustaisten ja muiden oppilaiden välillä ovat kaventuneet, mutta lähinnä sen vuoksi, että kantaväestöön kuuluvien oppilaiden osaaminen on huonontunut. Sekä maahanmuuttaja-

13 https://www.hs.fi/helsinki/art-2000010107147.html, 10.1.2024

14 Pulkkinen J. — Kauppinen H. — Hiltunen J. — Lehtola P. — Nissinen K. — Rautopuro J. (2024). Tukea tasa-arvoiselle koulutielle. Maahanmuuttajataustaisten nuorten osaaminen PISA 2022 -tutkimuksessa. Jyväskylän Yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimuksia 39. https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-86-0232-3

15 https://yle.fi/a/74-20114830, 30.9.2024

taustaisten että muiden oppilaiden lukutaito heikkeni kahdentoista vuoden takaiseen tutkimukseen verrattuna.

PISA-tutkimuksen pysyviä arviointialueita ovat matematiikka, lukutaito ja luonnontieteet. Suomalaisnuorten osaaminen PISA 2022 -tutkimuksessa oli kaikilla kolmella arviointialueella OECD-maiden keskiarvoa parempaa. Lukutaito on keskeinen osa kielen hallintaa. Sen puutteet heijastuvat tutkimuksen kokonaistuloksiin, sillä myös matematiikan ja luonnontieteiden koetehtävissä oppilailta edellytetään sujuvaa lukutaitoa.

PISA 2022 -tutkimuksessa lukutaidon tehtäviin osallistuneet (n = 4 017) suorittivat myös lukusujuvuustestin (*reading fluency*). Se mittaa kokeessa käytetyn kielen (suomi tai ruotsi) perustason osaamista. Testissä oppilaan pitää päätellä lyhyistä lauseista, onko lauseen sisältö mielekäs. Maahanmuuttajataustaiset oppilaat menestyivät lukusujuvuustestissä kantaväestöä heikommin, mikä näkyy myös heikompina arviointialueiden tuloksina.

Kirjoitetun kielen hallintaan tulee kiinnittää enemmän huomiota

Mitä PISA-tutkimuksen lukutaitoa koskevista tuloksista pitäisi päätellä? Vastaus on ilmeinen, ja se on ollut tiedossa itse asiassa jo pitkään. Suomen kielen taidon ja varsinkin kirjoitetun kielen hallinnan merkitys on mitä olennaisin koulutuksessa ja laajemmin ajateltuna myös kotoutumisessa.

Vuoden 2021 *Kielipolitiikan vuosi* -katsauksessa käsiteltiin kielenosaamisen alueellista vaihtelua ja sosiaalista eriytymistä.[16] Maahanmuuttajataustaisten oppilaiden osaaminen on keskimäärin heikompaa kuin kantaväestön, mitä isojen kaupunkien koulusegregaatio voi vahvistaa. Kielenosaamisen sosiaalinen ja alueellinen eriytyminen olisi kyettävä katkaisemaan. Koulutuksen suunnittelulta ja tuelta voi odottaa enemmän.

Kielipolitiikan vuosi 2022 -katsauksessa puolestaan oli kokonainen kieleen ja kotouttamiseen liittyvä jakso.[17] Keskeisenä havaintona esitettiin, että kielikoulutus on hyödyllisin kotoutumisen tukimuoto. Katsauksessa kiinnitettiin huomiota myös siihen, että maahanmuuttajien opetuksen kielellinen tuki on pirstaleista. Koulu ohjaa lapsia väärin perustein suomi toisena kielenä -ryhmiin, mikä voi haitata kielen kehitystä.

16 Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2021, s. 13: https://kotus.fi/wp-content/uploads/migraatio/10810/Kielipolitiikan_vuosi_2021.pdf

17 Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2022, s. 31–38: https://kotus.fi/wp-content/uploads/migraatio/11372/Kielipolitiikan_vuosi_2022.pdf

Riihimäen kouluissa palataan paperisten kirjojen käyttöön useissa aineissa

Heikentääkö digikirja lukutaitoa ja kohentaako paluu paperisten kirjojen käyttöön sitä? Kouluja on kannustettu lisäämään sähköisten oppimateriaalien käyttöä 2010-luvun lopulta lähtien. Riihimäen kaupungin yläkouluissa opetuksen digitalisaatio on ollut poikkeuksellisen nopeaa ja laajaa. Kaikilla oppilailla on käytössään kannettavat tietokoneet, ja valtaosa oppimateriaaleista on ainoastaan sähköisenä. Paperiset oppikirjat ovat kadonneet käytöstä miltei kokonaan.

Kysely vastasi vanhempien ja opettajien huoleen

Koululaisten vanhemmat ja opettajat ovat arvostelleet siirtymistä sähköisiin materiaaleihin. Huolta on herättänyt digilaitteilla tapahtuvan opiskelun vaikutus oppimiseen ja nuorten hyvinvointiin. Joulukuussa 2023 ja tammikuussa 2024 Riihimäen kaupunki toteutti laajan kyselyn sähköisten oppimateriaalien käytöstä kaupungin kouluissa.[18] Kysely on tiettävästi lajissaan kattavin Suomessa.

Kysely lähetettiin yläkoulujen oppilaille ja heidän huoltajilleen sekä yläkoulujen henkilöstölle. Se suunnattiin myös koululääkäreille ja -psykologeille, jotta saataisiin tietoa digilaitteiden turvallisesta käytöstä peruskouluikäisillä. Tahdottiin selvittää, mitä oppimateriaaleja Riihimäen yläkoulujen eri aineiden opetuksessa on käytössä ja miten niiden soveltuvuus aineen oppimiseen koetaan. Oppimateriaalikyselyyn tuli yhteensä lähes 2 000 vastausta oppilailta (1 113), huoltajilta (720) ja opettajilta (136).

Opettajien vastauksissa sähköisen materiaalin koettiin soveltuvan hyvin lisätehtävien tarjoamiseen, digitaitojen kehittämiseen ja arviointiin. Paperinen materiaali soveltui opettajien mielestä hyvin taitojen vahvistamiseen, keskittymisen tukemiseen ja suomen kielen oppimisen tueksi.

Oppilaat suhtautuivat sähköisten oppimateriaalien käyttöön myönteisemmin kuin opettajat. Esimerkiksi fysiikassa, kemiassa ja vieraissa kielissä opettajat pitivät perinteisten oppi- ja tehtäväkirjojen käyttöä tärkeämpänä kuin oppilaat. Huoltajien selvä enemmistö (yli 500 vastausta) toivoi, että yläkouluikäiset käyttäisivät koulussa mieluummin paperisia oppimateriaaleja (oppikirja, tehtäväkirja, vihko) kuin sähköisiä.

18 https://www.epressi.com/tiedotteet/koulutus/riihimaki-korvaa-ylakoulujen-digitaalisia-oppimateriaaleja-perinteisilla-taustalla-laaja-selvitystyo.html, 8.8.2024

Sähköisiä oppimateriaaleja vaihdetaan paperisiin

Kyselyn tulosten perusteella Riihimäen yläkouluissa palattiin käyttämään laajasti paperisia oppimateriaaleja syksystä 2024 alkaen. Kouluissa arvioidaan aiempaa tarkemmin, milloin on perusteltua käyttää sähköisiä ja milloin taas paperisia materiaaleja. Sama ratkaisu ei sovi kaikkiin aineisiin eikä kaikille oppilaille. Matematiikan, englannin, ruotsin ja saksan opetuksessa käytetään syksystä 2024 alkaen paperisia oppimateriaaleja.

Koulujen tarjoamien kannettavien tietokoneiden asetuksia muutetaan. Niiden käyttö yläkoululaisilla rajataan vain opiskeluun käytettäville sivustoille ja sovelluksiin. Yöaika rauhoitetaan: kannettavien tietokoneiden käyttö lukitaan kello 22–6 väliseksi ajaksi. Oppitunneilla ei käytetä älypuhelimia.

Digisiirtymän vaikutus lukutaitoon on tutkittava perusteellisesti

Sähköisten aineistojen käytön vaikutusta oppimistuloksiin ei välttämättä tiedetä tarkasti. Digilaitteiden on arveltu vaikeuttavan tekstin silmäilyä ja laajojen kokonaisuuksiin syventymistä. Digitaalisessa oppimisympäristössä voi tehdä monia asioita samaan aikaan (niin sanotusti ”multitaskata”), mikä saattaa heikentää keskittymistä. Sosiaalisen median käyttö ja verkkomateriaalin selailu opetuksen ohessa tuskin edistävät syvällistä oppimista.

Luku- ja kirjoitustaidon kehittymisen yhteys digilaitteiden käyttöön koulussa (ja vapaa-ajalla) ansaitsisi laadukkaasti toteutetun ja laajan pitkittäistutkimuksen. Koulun opetustehtävä ei ole helppo, sillä viime vuosina arkeen on hiipinyt tekoäly ja algoritmeihin perustuva tekstien generointi. Uskallan lausua tutkimatta, että niiden käyttö vaikuttaa kielteisesti koululaisten kielitajuun, merkitysten tunnistamiseen, tekstitaitoihin ja kirjoittamiseen. Veikkaukseni on, että tutkimus toteaa kohdakkoin digipöhinästä luopumisen parantavan oppilaan suomen kielen taitoa, erityisesti lukemista ja kirjoittamista.

Selkopolku-hanke lahjoitti yläkouluille helppolukuisia kirjoja

Suomen Kulttuurirahaston *Selkopolku*-hanke lahjoitti yläkouluille 50–150 kappaleen valikoiman selkokirjoja ja helppolukuisia kirjoja.[19] Lahjoitettavia kirjoja oli yhteensä noin 80 000. Selkopolun lahjoituksen taustalla on huoli suomalaisnuorten heikkenevästä lukutaidosta ja koulujen jatkuvista vaikeuksista hankkia kirjallisuutta kaikkien saataville.

19 https://www.sttinfo.fi/tiedote/70424803/uudet-selkokirjat-kayttoon-ylakouluissa-kirjalahjoituksen-taustalla-huoli-heikkenevasta-lukutaidosta, 19.8.2024

PISA-tulosten mukaan heikkoja lukijoita on noin viidennes koululaisista, mikä on huolestuttavan suuri osuus. Selkokielisten tekstien käytössä opetuksessa on etunsa ja haittansa. Selkokieliset teokset voivat kannustaa lukemiseen ja johdatella oppilaan (kauno)kirjallisuuden pariin. Helpotetut tekstit voivat olla koulussa tarpeellisia myös esimerkiksi oppimisvaikeuksista kärsiville tai varhaisen kielenoppimisen vaiheessa.

Koulutuksessa on kuitenkin varottava lankeamasta ansaan: selkokielisistä teksteistä ei saa tulla koulun vaatimustason normi. Koulun tulee valmentaa monipuolisiin ja syvällistä ymmärtämistä vaativiin tekstitaitoihin, joita nykyinen työelämä ja yhteiskunta edellyttävät. Lukutaidon ja kirjoitettujen tekstien ymmärtämisen tasoa tulee nostaa, ei laskea.

Helsinki rekrytoi varhaiskasvatuksen opettajia Espanjasta

Varhaiskasvatuksen opettajista on jatkuva pula. Vuoden 2024 lopulla Helsingin kaupunki ilmoitti, että se alkaa rekrytoida varhaiskasvatuksen opettajia Espanjasta suomenkielisiin päiväkoteihin.[20,21,22] Hanke laajentaa keväällä 2024 alkanutta toimintaa, jossa kaupungin ruotsinkielisiin päiväkoteihin palkattiin kuusi espanjalaista opettajaa (ks. Ruotsin kieli Jakso).

Miksi työtekijöitä etsitään juuri Espanjasta? Helsingin kaupunkistrategia tähtää monimuotoisen työyhteisön luomiseen. Kohdemaata valitessaan Helsingin kaupunki noudattaa ulkomaisen rekrytoinnin eettisiä periaatteita, joissa otetaan huomioon lähtömaan työvoimatilanne. Espanjassa on tällä hetkellä koulutettujen varhaiskasvatuksen opettajien työttömyyttä.

Helsinki panostaa muuta kuin suomea ja ruotsia puhuvien työntekijöiden palkkaamiseen ja monimuotoisuuden lisäämiseen. Kaupungin yleisenä pyrkimyksenä on edistää työperäistä maahanmuuttoa ja tunnistaa ulkomailla hankittu koulutus ja työkokemus nykyistä paremmin. Tässä tapauksessa etua on myös siitä, että Espanjassa suoritettava varhaiskasvatuksen opettajan tutkinto vastaa pitkälti suomalaista tutkintoa.

20 https://www.hel.fi/fi/uutiset/helsinki-aloittaa-15-varhaiskasvatuksen-opettajan-rekrytoinnin-espanjasta-suomenkielisiin, 28.11.2024

21 https://www.sttinfo.fi/tiedote/70718193/helsinki-aloittaa-15-varhaiskasvatuksen-opettajan-rekrytoinnin-espanjasta-suomenkielisiin-paivakoteihin?publisherId=60577833&lang=fi, 28.11.2024

22 https://yle.fi/a/74-20127953, 28.11.2024

Rekrytointiprosessiin valittavat varhaiskasvatuksen opettajat osallistuivat lähtömaassaan noin 9–10 kuukautta kestävään suomen kielen koulutukseen, jonka aikana he perehtyivät myös suomalaiseen varhaiskasvatukseen ja elämään Suomessa. Päiväkotien johtajat osallistuivat rekrytointikriteerien laatimiseen. Valinnassa painotettiin erityisesti hakijoiden motivaatiota, pedagogista osaamista ja henkilökohtaisia ominaisuuksia kuten yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja. Päiväkodin johtajat haastattelivat hakijat itse ja valitsivat lähtömaakoulutukseen etenevät henkilöt. Työskentelyn päiväkodeissa on määrä alkaa loppuvuodesta 2025 tai alkuvuodesta 2026.

Tavoitteena on, että varhaiskasvatuksen opettajat voivat oppia kieltä myös työssä. Kielen oppimista tuetaan kieli- ja kulttuuritietoisilla käytänteillä, joita voidaan soveltaa myös jo olemassa olevia monikielisiin ja -kulttuurisiin työyhteisöihin. Kotouttamiseen kiinnitetään entistä enemmän huomiota ja henkilöiden sitoutumista työyhteisöön pyritään vahvistamaan.

Karelia-ammattikorkeakoulu kouluttaa sairaanhoitajia Suomessa asuvista venäjänkielisistä

Onko ulkomaisten työntekijöiden palkkaaminen ainoa tapa ratkaista alan työvoimapula? Joensuussa sijaitseva Karelia-ammattikorkeakoulu on hakenut vaihtoehtoa ulkomaisille opiskelijarekrytoinneille. Katsausvuoden syksyllä Karelia alkoi kouluttaa sairaanhoitajiksi venäjänkielisiä opiskelijoita, jotka jo asuvat Suomessa.[23] Koulutuksen pääsyvaatimuksena oli äidinkielen tasoinen venäjän kielen taito ja suomen kielen alkeiden hallinta. Ryhmään valittiin kaikkiaan 30 opiskelijaa.

Koulutus järjestetään alusta alkaen suomeksi ja opinnoissa painotetaan sekä kielen että ammatillisten taitojen omaksumista. Työharjoittelut ovat palkattomia, mutta opiskelijat pääsevät myös palkkatöihin opintojensa aikana. Toisena opintovuonna he voivat aloittaa harjoittelun lisäksi työt Pohjois-Karjalan hyvinvointialueella (Siun sote).

Työelämän ja ammattikorkeakoulun välinen yhteistyö on tiivistä, minkä arvellaan parantavan sekä kielitaitoa että ammattiosaamista. Opiskelijat halutaan sitouttaa osaksi työyhteisöä jo opintojen varhaisessa vaiheessa. Hyvinvointialueen projektityöntekijät osallistuvat klinikkatunneille, joilla opetellaan käytännön hoitotyötä. Tunneilla opetetaan paitsi työtaitoja myös ammattikielen sanastoa ja fraaseja.

23 https://yle.fi/a/74-20129825, 11.12.2024

Koulutuksessa panostetaan kieliopintoihin. Tutkintoon sisältyy noin 30 opintopisteen laajuiset suomen kielen opinnot. Opiskelijoita tuetaan poikkeuksellisella tavalla kielen oppimisessa. Ryhmän kielitukena toimii ammattikorkeakoulun projektisuunnittelija **Natalia Pokanen**, joka puhuu sekä suomea että venäjää. Kielitukihenkilö on mukana kaikilla oppitunneilla. Hän kääntää tarvittaessa sanoja venäjäksi ja auttaa opettajaa niin, että oppisisällöt tulevat ymmärretyiksi. Lisäksi hän pitää työharjoitteluiden aikana auki ”kuumaa linjaa”, johon opiskelijat ja heidän ohjaajansa voivat tarvittaessa soittaa.

2 Suomen kieli työssä

Sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden kielitaito tulisi testata

Suomen lähi- ja perushoitajaliitto SuPer julkaisi huhtikuussa 2024 kannanoton, jossa esitetään kielitaidon testaamisen yhdenmukaistamista alan koulutuksessa ja oppilaitoksissa. Liitto esittää, että ammattiin valmistumisen edellytyksenä olisi osallistuminen kielitestiin, jolla osoitetaan sosiaali- ja terveysalan ammattihenkilöltä vaadittava B2-tason kielitaito.[24]

Kansainvälinen rekrytointi on lisännyt ulkomaisen työvoiman käyttöä. Vieraskielisiä työntekijöitä koulutetaan usein oppisopimuskoulutuksissa, joissa kielenopetus voi olla kirjavaa. Liiton mukaan alalla työskentelevien kielitaito vaihtelee liikaa. Työnantajien tulee nykyistä paremmin varmistaa työtehtävissä tarvittava ammatillinen kielitaito, minkä lisäksi työpaikoilla on oltava mahdollisuus puuttua työntekijöiden puutteelliseen kielitaitoon. Valviran ja aluehallintovirastojen on annettava selkeät ohjeet, joiden perusteella työnantajat voivat arvioida työntekijöiden kielitaitoa. Hoidon laatu sekä asiakas- ja potilasturvallisuus on kyettävä varmistamaan.

Liiton mukaan vuonna 2023 noin kolmannes (32 %) lähihoitajaopiskelijoista oli vieraskielisiä. Sekä vakituiset työntekijät että alalle valmistuvat vieraskieliset opiskelijat kuormittuvat tilanteessa, jossa riittävää ammatillista kielitaitoa ei ole varmistettu

24 https://www.sttinfo.fi/tiedote/70145001/super-vaatii-valtakunnallisia-kielikokeita-sosiaali-ja-terveysalan-opiskelijoille, 23.4.2024

ennen kuin valmistunut lasketaan työpaikan hoitajamitoitukseen. Kielitaidon puute vaarantaa myös vieraskielisen opiskelijan oikeusturvan, altistaa työperäiselle hyväksikäytölle ja pahimmillaan estää kotoutumisen.

Ammattiliiton mukaan hoitajien ammatillista kielitaitoa ei testata mitenkään.[25] Lisäksi ongelmia aiheuttaa säännöksen tulkinta. Lain mukaan terveysalan ammattilaisella on oltava *riittävä kielitaito*. Riittävän kielitaidon määrittelyyn ei kuitenkaan ole yhdenmukaisia kriteereitä, mikä aiheuttaa tulkintaongelmia työpaikoilla.

Suomen kielen lautakunta huolissaan kieliasenteiden koventumisesta

Lokakuussa 2024 suomen kielen lautakunta julkaisi kannanoton, jossa se esitti huolensa suomalaisten kieliasenteiden koventumisesta kielenoppijoita kohtaan.[26] Lautakunnan mukaan etenkin palvelualalla muuta kieltä kuin suomea puhuvat työntekijät saattavat saada osakseen vihamielistä tai muuten asenteellista kohtelua.

Kielenoppimisesta luodaan usein liian yksilökeskeinen kuva. Kieli on yhteisöllinen ilmiö, ja toimivaa kielitaitoa on mahdoton saavuttaa ilman vuorovaikutusta. Lautakunta korostaa asenneilmapiirin ja oppimisedellytysten merkitystä suomen kielen omaksumisessa. Kielenoppija kaipaa kielenkäyttötilanteita, joissa suomea voi käyttää. Niitä voivat tarjota suomen kieltä jo osaavat. Kannustus ja kieliyhteisön tuki auttavat kielen oppimisessa, epäkohtelias tai ulossulkeva käytös lannistavat iduillaan olevan kielen käyttöä.

Suomenkielisen palvelun saatavuus on palveluntarjoajien vastuulla, ei yksittäisten työntekijöiden. Siitä voidaan huolehtia esimerkiksi työvuorojärjestelyjen avulla ja tarjoamalla kieltä opetteleville tukea. Myös mobiililaitteiden ja muiden apuneuvojen käyttö voi joskus olla tarpeen. Suomen kielen oppimisen kynnystä voidaan tilanteen mukaan madaltaa monikielisillä käytänteillä, kuten käyttämällä useampaa kieltä samassa tilanteessa. Suomessa tulee saada kattavasti palvelua nimenomaan suomeksi, sillä läheskään kaikki suomalaiset eivät puhu tai ymmärrä englantia.

25 https://yle.fi/a/74-20097957, 5.7.2024

26 https://kotus.fi/kotus/lausunnot-suositukset-ja-kannanotot/suomen-kielen-lautakunnan-suosituksia-ja-kannanottoja/suomen-kielen-lautakunnan-kannanottoja/suomen-kielen-oppimiseen-tarvitaan-kannustusta-ja-tukea/, 7.10.2024

Kotouttaminen siirtyy kunnille, mutta rahoja leikataan

Hallitus on valmistellut kotoutumiseen liittyvän lainsäädännön kokonaisuudistusta. Eduskunta hyväksyi siihen liittyvät kotoutumislain muutokset kesäkuussa 2024.[27,28,29,30] Päävastuu maahanmuuttajien kotoutumisesta siirtyi kunnille vuoden 2025 alusta. Hallituksen mukaan tavoitteena on muuttaa järjestelmää velvoittavammaksi. Muutosten tarkoituksena on lisätä maahanmuuttajien omaa vastuuta kotoutumisesta ja vahvistaa julkista taloutta.

Valtio maksaa kunnille ja hyvinvointialueille laskennallista korvausta pakolaistaustaisten henkilöiden kotoutumista edistävien palveluiden järjestämisestä. Korvausta maksetaan muun muassa palvelutarpeen arvioinnista, kotoutumissuunnitelman laatimisesta ja tulkkauskuluista. Laskennallisen korvauksen maksuaika lyhenee uuden sääntelyn myötä. Katsausvuoden budjettiriihessä hallitus leikkasi valtion kunnille ja hyvinvointialueille maksamia kotoutumiskorvauksia vuodeksi 2025 yhteensä 58 miljoonaa euroa.

Korvausajan lyhentämisen tavoitteena on vähentää kuntien kotoutumisen edistämiseen liittyvien tehtävien määrää ja lisätä maahanmuuttajan omatoimisuutta. Nykyinen kiintiöpakolaisista maksettava neljän vuoden korvausaika lyhenee kolmeen vuoteen. Muista pakolaistaustaisista maksettava kolmen vuoden korvausaika lyhenee kahteen vuoteen. Tähän ryhmään kuuluvat myös tilapäistä suojelua saavat, joilla on kotikunta. Alaikäisenä ilman huoltajaa Suomeen tulleiden nuorten aikuistumisen tuki päättyy vastedes kaksi vuotta nykyistä aiemmin, 23-vuotiaana.

Käyttämättömästä tulkkauksesta voidaan periä maksu, jos maahanmuuttaja ei saavu kunnan tai työvoimaviranomaisen kotoutumispalveluiden tapaamiseen eikä ilmoita siitä etukäteen. Se on enintään samansuuruinen kuin sosiaali- ja terveyspalveluissa perittävä veloitus käyttämättä jääneestä ajasta. Tulkkauskustannuksista valtion on tarkoitus säästää hieman yli 3 miljoonaa euroa.

---

27 https://kotoutuminen.fi/-/hallitus-esittaa-muutoksia-uudistuvaan-kotoutumislakiin, 4.4.2024

28 https://valtioneuvosto.fi/-/1410877/hallituksen-muutokset-kotoutumislain-uudistukseen-lisaavat-maahanmuuttajan-omaa-vastuuta, 13.6.2024

29 https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/TE-palvelut2024-uudistuksen-kasikirja/5-1-kuntiin-siirtyvat-palvelut

30 Laki kotoutumisen edistämisestä annetun lain muuttamisesta (322/2024) https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/saadoskokoelma/2024/322

Mediassa esitettyjen tietojen mukaan kunnissa tuskailtiin vuoden 2025 alussa voimaan astuvaa muutosta.[31] Kuusi suurinta kaupunkia kritisoi muutoksia äänekkäästi. Kuntien velvoitteita lisätään, mutta samanaikaisesti kotoutumiseen osoitettuja määrärahoja kuitenkin vähennetään. Resursseja on suunnattava lisää kotouttamiskoulutukseen, kielikoulutukseen sekä ohjaukseen ja neuvontaan. Kuntien tulee tarjota aiempaa laajempaa kielikoulutusta, ja kielitaitoa on myös testattava. Kuntaliiton näkemyksen mukaan kunnille maksettavien korvausten leikkaaminen voi vaikuttaa kuntien halukkuuteen vastaanottaa kiintiöpakolaisia.

Kemianteollisuus ehdottaa tehtaiden työkieleksi englantia

Työnantajia edustava Kemianteollisuus ehdottaa, että kemian alan yritysten pääkielen pitäisi olla tulevaisuudessa englanti.[32] Liiton mukaan se on ainoa keino saada riittävästi työvoimaa. Esimerkiksi akkuteollisuuteen arvellaan syntyvän jopa seitsemän tuhatta uutta työpaikkaa vuoteen 2027 mennessä. Työperäinen maahanmuutto on välttämätöntä, ja työkielen vaihto englantiin lisäisi hakijamääriä avoimiin työpaikkoihin.

Kemian alan työntekijöitä edustava Teollisuusliitto suhtautuu kielen vaihtoon epäilevästi. Hankkeen toteuttamista pidetään hankalana ja kalliina. Pelkästään päätös siitä, että käytetään työkielenä englantia, ei riitä. Muutos vaatisi nykyisiltä työntekijöiltä halukkuutta muutokseen ja työnantajalta valmiutta kustantaa kielikoulutusta.

Osapuolet ovat yksimielisiä siitä, että työntekijöiden, tuotantolaitteiden ja ympäristön turvallisuuden kannalta tuotantolaitoksella on oltava jokin yhteinen kieli. Teollisuusliiton kemian sektorin johtaja **Toni Laiho** kysyy, voisiko ulkomailta tänne töihin tulevilta odottaa suomen opettelua. Englanti ei välttämättä ole Suomeen töiden perässä muuttavalle ensimmäinen eikä toinenkaan kieli. Lisäksi suomen kieli ja työturvallisuus käyvät käsi kädessä. Prosessiteollisuuden työntekijän pitäisi hallita maan kieltä ainakin sen verran, että voi työskennellä turvallisesti. Työvoiman houkutteluun on muitakin keinoja kuin työkieli. Olennaista on, miten työntekijästä pidetään huolta, millaiset arvot yrityksessä on ja miten se toimii.

Kemianteollisuuden johtavan asiantuntijan **Anni Siltasen** mukaan alalla on jo yrityksiä, jotka ovat palkanneet myös tuotantoon työntekijöitä, jotka eivät osaa suomea tai

31 https://yle.fi/a/74-20109869, 8.9.2024
32 https://yle.fi/a/74-20110668, 16.9.2024

ruotsia. Ohjeistukset voi kääntää englanniksi, tai ne voidaan kirjoittaa järkiään suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi. Työvuorot voi suunnitella työntekijöiden käyttämän kielen mukaan, niin että turvallisuussyistä kaikki samassa vuorossa työskentelevät voivat käyttää samaa kieltä. Tällaista työvuorosuunnittelua sovelletaan jo Suomessa: ruotsinkielisellä Pohjanmaalla on tuotantolaitoksia, joiden työvuoroissa käytetään ruotsia tai suomea työntekijöiden kielen mukaan.

Muillakin aloilla on esimerkkejä siitä, että tuotantoportaassa käytetään ainoastaan englantia. Savon ammattiopisto on kouluttanut englanninkielisenä työvoimakoulutuksena henkilöitä biolääketeollisuuden alalla toimivalle FinVector-yritykselle.[33] Sen paremmin koulutuksessa kuin tulevassa työssäkään ei vaadita suomen kielen taitoa. FinVectorin työohjeiden ja dokumentoinnin kieli on englanti, ja työyhteisössä toimitaan muutenkin englannin kielellä.

Jyväskylän yliopisto haki emäntää töihin

Jyväskylän yliopisto haki emäntää töihin Konneveden tutkimusasemalle.[34] Työnhakuilmoituksessa ollut tehtävänimike herätti keskustelua. Tutkimusaseman johtajan professori **Jouni Taskisen** mukaan ilmoituksessa käytetty *emäntä*-nimike on huono. Se viittaa tehtävänhaltijan sukupuoleen eikä kuvaile työhön kuuluvia tehtäviä. Emännän työhön kuuluu pääasiassa kokin tehtävät keittiössä, mutta tutkimusasema on melko pieni työyhteisö, jossa ihmiset auttavat toisiaan tarpeen mukaan. Emäntä tekee myös esimerkiksi toimisto- ja asiakaspalvelutöitä.

Emännän tehtävänimikettä on ihmetelty tutkimusasemalla jo jonkin aikaa ja työpaikkailmoitukseen harkittiin ammattinimikkeeksi kokkia emännän sijasta. Emäntä on kuitenkin nimikkeenä käytössä yliopistolla, joten siitä ei tahdottu poiketa. Tutkimusasemalla on ollut emäntä töissä ilmeisesti koko sen olemassaolon ajan eli noin 40 vuotta.

Nimikkeen muuttaminen on Taskisen mukaan yliopiston keskushallinnon vastuulla. Hän arvelee, että sukupuolisidonnaisia titteleitä käsitellään hallinnossa kokonaisuutena. Yliopistolla on vain kaksi emäntää, eikä nimikkeen muuttaminen ole välttämättä tärkeysjärjestyksen kärjessä.

33 https://www.epressi.com/tiedotteet/koulutus/jo-kolmas-koulutuskierros-savon-ammattiopisto-ja-finvector-kouluttavat-yhdessa-biolaaketieteen-operaattoreita-tiiviilla-rekrykoulutuksella.html, 3.9.2024

34 https://www.hs.fi/suomi/art-2000010624453.html, 13.8.2024

Edellä viitatussa lehtijutussa tuotiin esille myös Kotimaisten kielten keskuksen näkökanta asiaan. Keskuksen erityisasiantuntijan **Liisa Raevaaran** mukaan *emäntä*-tehtävänimike on suositusten vastainen ja vanhentunut. Kyseessä on esimerkki vahvasti sukupuolittuneesta ammattinimikkeestä, joka vaikuttaa mielikuviin esimerkiksi siitä, minkä sukupuolen ammateista on kyse ja keitä työhön etsitään.

Työelämässä on varsinkin viime vuosina alettu kiinnittää yhä enemmän huomiota sukupuolittuneisiin ammattinimikkeisiin, erityisesti miehiin viittaaviin. Monia nimikkeitä on muutettu sukupuolineutraaleiksi, mutta kieli muuttuu hitaasti. Jos esimerkiksi jollain alalla on selvä nais- tai miesenemmistö, voivat sukupuolittuneet nimikkeet säilyä siellä pidempään. Sukupuolittuneelle tittelille ei myöskään aina löydy helposti korvaavaa sanaa. Keittiössä työskentelevälle henkilölle on kuitenkin olemassa monia vaihtoehtoja, esimerkiksi *keittiöpäällikkö*, *keittiötyöntekijä* tai *kokki*. Sopiva nimike riippuu työtehtävistä.

Suomen kielen lautakunta julkaisi jo vuonna 2007 kannanoton sukupuolineutraalin kielenkäytön edistämiseksi.[35] Lautakunta suositti, että sukupuolineutraaleja ilmauksia käytetään uusissa tehtävänimikkkeissä, mutta myös jo vakiintuneita nimikkeitä on hyvä tarkastella kriittisesti ja muuttaa tarvittaessa sukupuoleen viittaamattomiksi. Tuolloin todettiin, että sukupuoleen viittaavia ammattinimikkeitä olikin karsittu jossain määrin (esim. lehtimies → toimittaja, sähkömies → sähköasentaja).

35 https://kotus.fi/kotus/lausunnot-suositukset-ja-kannanotot/suomen-kielen-lautakunnan-suosituksia-ja-kannanottoja/suomen-kielen-lautakunnan-kannanottoja/sukupuolineutraalin-kielenkayton-edistaminen/

3 Nostoja

Suomen kielen nauhoitearkisto Unescon Maailman muisti -rekisteriin

Yhdistyneiden kansakuntien (YK) kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestö Unesco ylläpitää *Maailman muisti* -ohjelmaa.[36] Sen tarkoituksena on parantaa maailman arkisto- ja kirjastoperinnön suojelua sekä lisätä tietoisuutta suojellun perinnön olemassaolosta ja merkityksestä. Ohjelman tavoitteena on muokata aineistoa helposti saavutettavaksi kaikille.

Suomessa ohjelmaa organisoi kansallinen Maailman muisti -komitea. Suomen kansalliseen rekisteriin on lisätty yhteensä 25 kohdetta. Neljä suomalaista kohdetta on lisätty Maailman muisti -ohjelman kansainväliseen rekisteriin.

Toukokuussa 2024 Maailman muisti -komitea päätti liittää Suomen kielen nauhoitearkiston (SKNA) osaksi Suomen kansallista Maailman muisti -rekisteriä.[37,38] Arkistossa on kattava aineisto puhuttua kieltä. Aineisto koostuu yli 24 000 tunnista eri aikoina ja eri formaateissa tallennettuja äänitteitä ja videoita. Aineiston keräämisen tarkoituksena on ollut kuvata mahdollisimman kattavasti suomen yleis- ja puhekieltä sekä muita Suomessa ja sen lähialueilla puhuttuja kieliä.

Erityisenä ansiona aineistonkeruutyössä on pidetty sitä, että puhekielen (pääasiallisesti suomen murteiden) tallennustyötä on pyritty tekemään kaikissa suomenkielisissä pitäjissä. Kielenoppaat ovat saaneet puhua omalla kielellään ja melko vapaasti itselleen mielekkäistä aihepiireistä. Arkisto on tärkeä lähde niin kielentutkijoille kuin paikallis-, suku- ja perinteentutkimuksellekin.

Aineistoista tehtyjä digitaalisia kopioita voi tilata kuunneltavaksi kuka tahansa. Laajoja osia aineistoista on myös julkaistu avoimesti Kotuksen verkkosivuilla osana erilaisia julkaisuhankkeita. Aineistosta on tällä hetkellä digitoitu noin neljä viidesosaa. Koko arkiston digitointi on tarkoitus saada valmiiksi vuoden 2026 aikana.

Vuonna 1959 perustettu Suomen kielen nauhoitearkisto aloitti toimintansa osana Helsingin yliopiston suomen kielen laitosta. Toiminta siirrettiin 1970- ja 1980-lukujen vaihteessa silloiseen Kotimaisten kielten tutkimuskeskukseen.

36 https://maailmanmuisti.fi/

37 https://www.epressi.com/tiedotteet/kieli/suomen-kielen-nauhoitearkisto-unescon-maailman-muisti-rekisteriin.html, 16.9.2024

38 https://maailmanmuisti.fi/kohde/suomen-kielen-nauhoitearkisto/

Kansalliskielibarometri 2023 julkaistiin kokonaisuudessaan

Vuoden 2023 joulukuussa Oma kieli -yhdistys julkaisi ensimmäisen osan kolmiosaisesta Kansalliskielibarometri 2023 -kyselytutkimuksesta. Ensimmäistä osaa käsiteltiin *Kielipolitiikan vuosi 2023* -katsauksessa.[39] Jäljemmät kaksi osaa julkaistiin katsausvuoden huhtikuussa ja syyskuussa yhdistyksen verkkosivuilla.[40]

Tutkimuksen toisessa osassa selvitettiin suomalaisten asenteita englannin kielen käyttöön koulutuksen, julkisten ja yksityisten palveluiden sekä työelämän kielenä.[41] Tutkimuksen perusteella suomalaiset eivät pidä toivottavana sitä, että englannista tulisi yleinen käyttökieli suomen ja ruotsin rinnalle koulutuksessa, palveluissa ja työelämässä. Suomalaisten suuri enemmistö haluaa, että Suomessa äidinkielestä riippumatta kaikki osaavat suomea tai ruotsia ja kansalliskielet voivat pysyä tasa-arvoa rakentavina yhteiskunnan kielinä. Englannin kielen asema kansalliskielten rinnalla ei saa kannatusta yhdelläkään tutkituista yhteiskunnan osa-alueista. Englannin kielen laajaa käyttöä *lingua francana* pidetään haitallisena sekä maahanmuuttajille että kantaväestölle.

Kyselytutkimuksen toisen osan keskeiset tulokset esitetään julkaisussa tiivistetysti (s. 41).[42] Vastaajista

- 66 prosenttia uskoo, että on järkevämpää panostaa maahanmuuttajien kielenoppimiseen kuin tuottaa julkiset palvelut mahdollisimman kattavasti englanniksi.
- 69 prosenttia uskoo, että vieras kieli opetuskielenä haittaa äidinkielen kehitystä.
- 69 prosenttia pitää vääränä ratkaisuna vaihtaa työpaikan käyttökieli englantiin, mikäli työpaikalle palkataan vieraskielisiä henkilöitä.
- 72 prosenttia ajattelee, että englanninkielisenä järjestettävä ammatillinen koulutus ei edistä maahanmuuttajien työllistymistä Suomeen.

39 Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2023, s. 12–13: https://kotus.fi/wp-content/uploads/2025/01/Kielipolitiikan_vuosi_2023.pdf

40 https://omakieli.fi/kansalliskielibarometri-2023/

41 https://www.sttinfo.fi/tiedote/70135299/kansalliskielibarometri-vahvistaa-suomalaiset-eivat-hyvaksy-englannin-nostoa-yleiskieleksi-koulutuksessa-palveluissa-ja-tyoelamassa?publisherId=69819924, 9.4.2024

42 https://omakieli.fi/wp-content/uploads/2024/04/Kansalliskielibarometri-2023-Osa-2.pdf

- 76 prosenttia uskoo, että äidinkielisessä opetuksessa saavutetaan parhaat oppimistulokset.
- 78 prosenttia haluaa, että korkeakoulut tuottavat tieteellisiä julkaisuja myös suomeksi ja ruotsiksi.
- 84 prosenttia pitää englannin kielen käyttöä suomalaisten työpaikkojen yleiskielenä syrjivänä käytäntönä.
- 86 prosenttia sanoo, että paikkakunnasta riippuen palvelua pitää Suomessa saada suomeksi tai ruotsiksi.

Huomionarvoista on, että tulokset ovat samansuuntaisia kaikissa vastaajaryhmissä riippumatta vastaajien iästä, sukupuolesta, asuinpaikasta, koulutustasosta tai taloudellisesta asemasta. Esimerkiksi nuorimmassakin ryhmässä (18–25-vuotiaat) 77 prosenttia vastaajista katsoo, että yksityisiä palveluita tulee tarjota Suomessa suomeksi tai ruotsiksi, paikkakunnan mukaan.

Tutkimus liikuntaharrastuksissa ja urheilussa käytetyistä kielistä

Eva Rönkkö tutki liikuntayhteisöjen monikielisyyttä *Monikielisyys liikunnassa ja urheilussa* -selvityksessään.[43,44] Selvityksessä tarkasteltiin liikunnan ja urheilun kielellistä kirjoa sekä kielikäytäntöjä eri tilanteissa. Selkoa tehtiin myös liikuntaan ja urheiluun osallistuvien suhtautumisesta monien kielten käyttöön. Tutkimuskohteena olivat aikuiset seura- ja järjestötoiminnassa, kuntien liikuntapalveluissa ja vapaasti järjestyneissä liikuntayhteisöissä. Selvitys perustui verkkokyselyyn (n = 312) ja kohdennettuihin haastatteluihin (n = 18).

43 Rönkkö, E. (2024). Monikielisyys liikunnassa ja urheilussa. Kielikäytännöt ja niiden seuraukset. Liikuntatieteellisen Seuran tutkimuksia ja selvityksiä 27. Saatavilla https://www.lts.fi/media/lts_julkaisut/julkaisut/monikielisyys-liikunnassa-ja-urheilussa2024.pdf

44 https://www.epressi.com/tiedotteet/tiede-ja-tutkimus/kielellinen-moninaisuus-on-jakautunut-epatasaisesti-liikuntayhteisoissa.html, 12.11.2024

Monikielisyys jakautuu epätasaisesti liikuntayhteisöissä

Selvityksen mukaan monikielisyyden ilmenemismuodot vaihtelevat. Englanti on tullut suomen ja ruotsin rinnalle keskeiseksi toimintakieleksi, mutta sen asema vaihtelee eri tilanteissa ja yhteisöissä. Tulostavoitteisessa kilpaurheilussa korostui englannin rooli yhteisenä ammattikielenä. Englannin merkitys väheni ja useampien kielten käyttäminen kasvoi harrasteliikunnassa sekä kanssakäymisessä liikuntatoiminnan ulkopuolella.

Monikielisyys kasaantuu huippu-urheiluun ja kansainväliseen kilpailutoimintaan, mutta toisaalta se oli yleistä myös harrasteliikunnassa. Monikielisiä olivat erityisesti ulkomalaistaustaiset henkilöt ja kenttätason toimijat (esimerkiksi urheilijat ja valmentajat), mutta harvemmin taas hallintohenkilöt ja johtajat. Julkisen palvelun liikuntayhteisöjen ammattilaisten monikielisyys on harvinaista. Muunkielisiä liikunnan ammattilaisia on vähän esimerkiksi kuntaorganisaatioissa.

Suhtautuminen monikielisyyteen vaihtelee

Suhtautuminen monikielisyyteen jakoi tutkimuksessa liikuntayhteisöjä, ja se toi esille kielikäytäntöjen kytkökset osallisuuteen ja ulkopuolisuuden tunteeseen. Osallisuutta edistäviksi kielikäytännöiksi havaittiin kielten joustava, limittäinen ja rinnakkainen puhuminen. Sitä tuki tulkkaus sekä kommunikoinnin sujuvoittamiseksi että yhteisöllisyyden varmistamiseksi.

Kieli luo myös sosiaalisesti turvallista tilaa. Kielikäytännöt syntyvät tilannekohtaisesti ja spontaanisti, ja ne ovat usein tiedostamattomia. Kieliin ja kielenkäyttäjiin liittyviä valta-asemia sekä yhteyttä käytäntöihin monikielisissä ympäristöissä tunnistettiin heikosti, ellei vastaajalla ollut omakohtaista kokemusta vähemmistökielisyydestä.

Yhtenä selvityksen tavoitteena oli parantaa suomalaisen liikuntakulttuurin kielitietoisuutta. Kielitietoinen ajattelu ja kielitietoiset käytänteet ovat saaneet heikosti sijaa urheiluseuroissa, liikuntaorganisaatioissa, alan koulutuksissa tai liikuntapolitiikassa. Keskustelu kielikäytännöistä liikunnassa ja urheilussa on liittynyt lähinnä ulkomaalaistaustaisten liikkujien kotouttamiseen. Kielellinen moninaisuus tulisi ymmärtää kotouttamista laajemmaksi kysymykseksi, ja sen vaalimiseen tulisi paneutua toiminnassa. Suomessa syntyneet ulkomaalaistaustaiset tiedostivat oman monikielisyytensä heikosti.

Urheiluselostus voi olla hepreaa tavalliselle kuulijalle

Pariisin 2024 kesäolympialaisissa kilpailtiin rullalautailussa toista kertaa olympialaisten historiassa. Kilpailulajeja olivat katu- ja puistorullalautailu, englanninkielisiltä nimiltään *street* ja *park*.

Ilta-Sanomien toimittaja **Joonas Kuisma** kirjoitti repäisevän jutun rullalautailun selostuksesta.[45] Yle TV2:n lähetys ”parkin karsinnasta” oli hänen mukaansa täysin käsittämätöntä kuunneltavaa, josta ei ymmärtänyt sanaakaan. Kuisma havainnollistaa selostusta jutussa esitetyn katkelman avulla:

> – Bäkkikolmonen, josta jatketaa viissataanelikymppiseen mäktvist on nimeltään tuo temppu myöskin todella kaunista skeittausta.
>
> – Van fuut lii on tö teil korkeassa verttiseinässä. Frontsaid smith takaisin syvään päätyyn. Hieno tviikattu frontsaid eer hipistä. Ja bäksaid eer perään toisesta.
>
> – Spits air on vähän haastavan näkönen, hehe!
>
> – Siihen perään tsii tvist kolmensadankuudenkymmenen asteen eer-pyörähdys. Ja sitten haetaan kohti gäp ap to slip slaid, joka onnistuu tällä kertaa ihan hyvin.
>
> – Ja siitä myyt eerillä spainin luona homma jatkuu frontsaid air tränsferillä kreilslaidiin. Ja! Gäp ap tu slip slaid. Hieno, hieno rani.

Kuisma kysyy, mitä kieltä tämä on. Hänen mukaansa journalismissa on ollut tapana sanoa, että vaikein sana, jota tekstissä saa käyttää, on *termostaatti*. Rullalautailu on syntynyt Yhdysvalloissa, ja lajin sanasto on englanninkielistä. Temppujen nimiä ovat esimerkiksi *McTwist*, *frontside air* ja *crailslide*.

Kuisman mukaan Ylen selostus oli epäilemättä asiantuntevaa, mutta siitä huolimatta noin ei tulisi puhua Suomen yleisradiossa. Ylen kuuluu päinvastoin vaalia asiallista suomen kieltä. Kuisma esittää, että jos tempuille ei ole suomenkielisiä vastineita, niin selostettaisiin kokonaan englanniksi tai edes yritettäisiin kehitellä suomalaisia kiertoilmaisuja.

Kuisman havainnot on nähtävä osana laajempaa ilmiötä, jota on hyvä pohtia. Suomen ja englannin sekoittamisesta syntyvään tuotokseen (tyyliin, kielimuotoon) on viitattu ilmauksella *finglish*. Tässä tiiviissä katsauksessa voi esittää lähinnä vain aiheeseen liittyviä kysymyksiä suomen kielen näkökulmasta. Ovatko erikoiskielet tai kielen teks-

45 https://www.is.fi/urheilu/art-2000010613081.html, 6.8.2024

tilajit lipumassa niin kauas toisistaan, ettei edes suurelle yleisölle tarkoitetussa viestinnässä löydy yhteistä kielellistä ymmärrystä? Mikä on systemaattisen sanaston kehittämisen asema yleiskielessä ja kenellä on vastuu sanojen kehittämisestä? Mitä yleiskieli oikeastaan on ja mikä on sen rooli huomisen Suomessa? Kuinka paljon siedämme vierasta sanastoa tai suomeen mukautettua vieraalta kuulostavaa sanastoa mediassa?

Yle alkoi lähettää arabian- ja somalinkielisiä uutisia

Yle alkoi lähettää arabian- ja somalinkielisiä uutisia syyskuussa 2024 suunnilleen vuoden kestävänä kokeiluna.[46] Arabiaa äidinkielenään puhuvia on Suomessa noin 40 000 ja somalia puhuvia puolestaan noin 25 000. Ylen mukaan uutishankinta näistä isoista maahanmuuttajayhteisöistä tarkentaa näkymää monimuotoisemmaksi muuttuvasta yhteiskunnasta. Ylen mukaan on tärkeää, että kansalaisina tunnemme paremmin toistemme arvomaailmaa, mielipiteitä ja perinteitä. Kieli on merkityksellinen kahdella tavalla: uutisten seuraaminen omalla kielellä auttaa sopeutumaan yhteiskuntaan ja ymmärtämään paremmin suomalaista elämäntapaa mutta myös madaltaa kynnystä opiskella suomen kieltä.

Laki velvoittaa Yleä huolehtimaan vähemmistö- ja erityisryhmien ohjelmatarjonnasta soveltuvin osin. Uutisviestintä poikkeusoloissa on yksi toimintamuoto. Yle lähetti korona-aikana somalin- ja arabiankielisiä uutisia ja aloitti ukrainankielisen uutispalvelun toukokuussa 2022 Venäjän hyökättyä Ukrainaan helmikuussa 2022.[47,48]

Arabian- ja somalinkielisten uutisten käynnistäminen herätti keskustelua puolesta ja vastaan.[49,50,51] Kritisoijat arvioivat niiden hidastavan kotoutumista ja maahanmuuttajien suomen kielen omaksumista. Uutisten tehtävä ei ole opettaa suomen kieltä, vaan jakaa tietoa ajankohtaisista yhteiskunnallisista asioista Suomessa asuville. Helsingin Sanomien kirjoituksessa tuli esille näkökulma, joka liittyy suoraan Ylen yhteiskunnalliseen tehtävään: vieraskieliset uutispalvelut paikkaavat viestintäaukkoa, jota kaupallinen media ei täytä.[52]

---

46 https://yle.fi/a/74-20110955, 12.9.2024

47 Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2020, s. 9–10: https://kotus.fi/wp-content/uploads/migraatio/10014/Kielipolitiikan_vuosi_2020.pdf

48 https://yle.fi/aihe/a/20-10002710, 2.5.2022

49 https://yle.fi/a/74-20112175, 19.9.2024

50 https://www.hs.fi/mielipide/art-2000010698441.html, 16.9.2024

51 https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/purra-kritisoi-ylen-arabian-ja-somalinkielisia-uutisia-ei-halua-muuttaa-yle-lakia/9007652, 14.9.2024

52 https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000010699581.html, 16.9.2024

Suomenkieliset ohjelmat vähenevät entisestään Ruotsin radiossa

Ruotsin radio ilmoitti säästöohjelmastaan alkuvuodesta.[53] Säästöt iskevät keskimääräistä voimakkaammin suomenkieliseen toimitukseen. Radion kuluja leikataan yleisesti noin 10 prosenttia, mutta suomenkieliseen kanavaan eli Sveriges Radio Finskaan osuvat leikkaukset koskevat noin neljännestä koko toimittajakunnasta. Näin siksi, että suomenkielisellä kanavalla ei ole ollut tukitoimintoja, joihin säästöt muualla radiotoiminnassa ensisijaisesti kohdistetaan.

Kun suomenkielinen kanava (silloinen Sisuradio) perustettiin vuonna 1997, työntekijöitä oli yli 80. Väkeä on vähennetty pitkin matkaa, ja ennen säästöohjelman leikkauksia kanavalla työskenteli 37 henkilöä. Noin 8–10 työntekijän vähennys pyritään tekemään ilman irtisanomisia.

Kanava alkaa toimittaa uutisia ja ohjelmia suomen lisäksi myös ruotsiksi. Ruotsin radion johto perusteli ruotsiksi toimitettua ohjelmaa sillä, että sisällöt tavoittaisivat myös ne kuuntelijat, jotka eivät enää osaa suomea. Ruotsinsuomalaisten toinen ja kolmas polvi kaipaa ruotsinkielisiä sisältöjä.

Toimitus pyrkii edelleen tekemään kanavan profiilia kuvastavia ohjelmia, vaikka ohjelmien kieli olisikin ruotsi. Sveriges Radio Finska tekee ohjelmia eri-ikäisille. Se panostaa uutisiin, omaan tutkivaan journalismiin ja dokumenttituotantoon. Kanava suuntaa ohjelmia lapsille ja nuorille sekä keskittyy musiikkiin ja tapahtumiin.

Suomenkielisten elokuvien levitys uhkaa loppua Ruotsissa

Suomen Tukholman-instituutti on vuosien ajan välittänyt suomenkielisiä elokuvia *Ny Finsk Film* -sarjoina sekä tuottanut teatteri- ja kirjailijakiertueita ympäri Ruotsia.[54] Viime vuonna suomalaisia elokuvia näytettiin yli 80 paikkakunnalla. Nyt toiminta uhkaa loppua: vuonna 2025 Ruotsin valtion budjetissa ei ole määrärahoja suomenkielisen kulttuurinvälityksen jatkamiseksi.

53 https://yle.fi/a/74-20073704, 22.2.2024

54 https://www.epressi.com/tiedotteet/ulkomaat/suomenkielisten-elokuvien-levitys-uhkaa-loppua-ruotsissa.html, 28.10.2024

Instituutin kulttuuritoiminta on ollut tärkeää ruotsinsuomalaiselle vähemmistölle. Elokuvat tukevat omakielistä kulttuuria ympäri maata. Ruotsissa on voitu esittää keskimäärin kuusi aikuisille sekä kaksi lapsille ja nuorille suunnattua elokuvaa vuosittain. Vuosina 2022–2024 toiminta rahoitettiin Ruotsin valtion erityistuella, joka kohdistettiin kansallisille vähemmistöille (ruotsinsuomalaiset, tornionlaaksolaiset, saamelaiset, romanit ja juutalaiset).

Ruotsin kieli

1 Ruotsi koulutuksessa

Yhdeksäsluokkalaisten ruotsin kielen taito lähes olematon

Eero Talonen selvitti katsausvuonna tarkastetussa väitöskirjassaan, miten yläkoululaisten ruotsin kielen taito kehittyi ja millä tavalla oppilaiden asenteet ja motivaatio ruotsin kielen opiskelua kohtaan muuttuivat vuosiluokkien 7–9 aikana.[55,56,57]

Tutkimusaineisto kerättiin kolmesta suomenkielisestä koulusta. Työssä käytettiin sekä kvalitatiivisia että kvantitatiivisia menetelmiä. Kirjallinen aineisto perustui oppilaskyselyihin, sanatesteihin ja opettajakyselyihin. Suullinen aineisto puolestaan koottiin oppilashaastatteluilla, kuvankertomis- ja ääneenlukemistehtävillä. Kommunikatiivista kielitaitoa tarkasteltiin eurooppalaisen kielten viitekehyksen mallin mukaisena kommunikatiivisena kompetenssina.

Tutkimusaineisto analysoitiin vuosiluokkien, koulujen ja sukupuolen mukaan. Selvisi, että oppilaiden asenteet ruotsin opintoja kohtaan olivat myönteisiä 7. vuosiluokalla, mutta muuttuvat kielteisiksi yläkoulun aikana. Tytöt asennoituivat ruotsin kielen opiskeluun myönteisemmin kuin pojat. Oppilaiden asenteissa ei ollut merkittäviä eroja eri kouluissa.

Valtaosan suullinen kielitaito ei juuri kehity vuosiluokkien 7–9 aikana, minkä tähden monen oppilaan kielitaito oli heikko 9. vuosiluokalla. Tyttöjen tulokset kirjallisissa sanatesteissä olivat parempia kuin poikien, mutta suullisista tehtävistä tytöt ja pojat

55 Talonen, E. 2024. Muntlig kommunikativ svenska i den grundläggande utbildningen : en longitudinell studie om elevernas språkutveckling i och deras attityder till studier i B1-svenska i årskurserna 7–9. Acta Universitatis Ouluensis B Humaniora 215. https://urn.fi/URN:NBN:fi:oulu-202404112669

56 https://www.sttinfo.fi/tiedote/70255552/monen-yhdeksasluokkalaisen-suullinen-ruotsin-taito-lahes-olematon, 29.5.2024

57 https://yle.fi/a/74-20091070, 31.5.2024

suoriutuvat yhtäläisesti. Poikien kielenkäytön ymmärrettävyys ja kommunikatiivisuus kehittyi kuitenkin tyttöjä paremmin vuosiluokilla 7–9. Koulukohtaiset erot oppilaiden kielellisissä suorituksissa olivat huomattavia.

Tutkimustulosten mukaan perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteissa määriteltyjen B1-ruotsin oppimistavoitteiden ja oppilaiden todellisen kielitaidon välillä on kuilu. Erityisesti oppilaiden suullinen kielitaito jää kauas tavoitteista. Tulokset viittaavat myös siihen, että opetusjärjestelyitä, paikallisia opetussuunnitelmia, oppimateriaaleja ja kielipedagogisia ratkaisuja täytyy tarkastella kriittisesti ja niihin on syytä tehdä korjauksia.

Valinnainen ylioppilaskoe heikentänyt ruotsin osaamista

Katsausvuoden maaliskuussa opetus- ja kulttuuriministeriö julkaisi **Taina Juurakko-Paavolan** selvityksen, joka käsitteli toisen kotimaisen kielen ylioppilastutkinnon valinnaisuuden vaikutuksia oppilaiden kielitaitoon.[58,59] Työn keskeinen tulos ei yllätä: toisen kotimaisen kielen kokeen muuttaminen valinnaiseksi ylioppilastutkinnossa on heikentänyt ruotsin osaamista kaikilla kouluasteilla. Heikko ruotsin kielen taito aiheuttaa ongelmia korkeakouluopinnoissa, joissa tutkintoon kuuluu B1-tasoa vastaava ruotsin kielen suullinen ja kirjallinen taito. Selvityksen mukaan toisen kotimaisen kielen oppimistulosten parantamiseksi tarvitaan pitkäjänteistä ja suunnitelmallista työtä. Myös ylioppilastutkinnon kielikokeita ja ruotsin kielen opettajien koulutusta pitää kehittää.

Kotimaisten kielten opetuksen suurin ongelma on ruotsin kielen opetus suomenkielisessä koulutuksessa. Sen kehittämiseksi esitetään lukuisia toimenpide-ehdotuksia, jotka koskevat peruskoulua, lukiota, ammatillista toista astetta ja korkeakouluja (luku 7.4). Keskeiset perusopetusta koskevat toimenpide-ehdotukset:

58 Juurakko T. 2024. Selvitys toisen kotimaisen kielen ylioppilastutkinnon pakollisuuden poistamisen vaikutuksista Suomen kielitaidon kannalta. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2024:14. Saatavilla http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-755-0

59 https://www.is.fi/kotimaa/art-2000010309325.html, 21.3.2024

1. **Opetushallituksen tulee ohjeistaa kouluja tarkemmin opetuksen osaamistavoitteista sekä seurata ja arvioida jatkuvasti niiden pääsemistä.** Opetussuunnitelman perusteissa kuvataan osaamisvaatimukset tietyn arvosanan saamiseksi eri luokka-asteilla. Opetushallituksen on huolehdittava siitä, että koulujen opetuskäytännöt muuttuvat osaamisvaatimuksia vastaaviksi.
2. **Monikielisyyttä ja rinnakkaiskielisyyttä kannattaa hyödyntää ruotsin kielen oppimisessa.** Monikielisyyden soveltaminen opetuksessa voi liittyä esimerkiksi siihen, että oppilas pystyy päättelemään ruotsin kielen sanojen tai ilmausten merkityksiä osaamiensa tai opiskelemiensa kielten avulla. Opetussuunnitelman monikielisyystavoitteiden tulee toteutua myös oppimateriaaleissa ja opetuksessa. Suomen ja ruotsin kielen rinnakkaiskielisestä käytöstä on saatavilla esimerkkejä ruokapakkauksista sosiaalisen median kanaviin.
3. **Myönteisten kokemusten ja motivaation lisääminen ruotsin kielen opiskelussa.** Oppilaiden käsitykset heikosta ruotsin kielen taidosta heikentävät motivaatiota. Miten ruotsin opetuksessa voitaisiin luoda onnistumisen kokemuksia? Millaiset opetusmenetelmät tukisivat motivaatiota? Pitäisikö opetuksessa keskittyä aiempaa enemmän puhumiseen ja vuorovaikutukseen?
4. **Täydennyskoulutuksen tarjoaminen opettajille.** Täydennyskoulutushankkeita tarvitaan opetustaidon ylläpitämiseksi ja hyvien käytänteiden jakamiseksi. Opetushallitus voisi tarjota erillisrahoitusta tällaisten hankkeiden toteutukseen.
5. **Peruskoulujen ja lukioiden ruotsin opettajien yhteistyön vahvistamiseen malli.** Valtakunnallinen malli tarvitaan peruskoulujen ja lukioiden ruotsin opettajien alueellisen yhteistyön edistämiseen. Yhteiset tapaamiset ovat tärkeitä tiedonkulun varmistamiseksi ja opetukseen liittyvien kysymysten ratkomiseksi. Yhteistyömallin luomiseen voisi anoa rahoitusta joltakin suomenruotsalaiselta säätiöltä.
6. **Alakoulun ruotsin opettajien pätevyysvaatimuksia tulisi tiukentaa.** Alakoulujen ruotsin opetusta hoitavat tällä hetkellä osin epäpätevät opettajat ja luokanopettajat. Opetuksen tulisi olla ensisijaisesti ruotsin aineenopettajan tai vähintään ruotsin kielen perusopinnot suorittaneen luokanopettajan vastuulla.
7. **Valinnaisten ruotsin opintojen lisääminen perusopetuksen 9. luokalle.** Monessa koulussa oppilaille tulee pitkiä taukoja ruotsin opiskelussa. Koulun tulisi järjestää valinnaisia ruotsin kursseja, joissa voisi käsitellä oppilaita kiinnostavia aiheita. Valinnaisia kursseja on tarjolla, muttei kaikissa kouluissa. Opintojen laajempi tarjonta vaatisi erillisrahoitusta.

Ruotsin kielen lukio-opetuksen kehittämiseksi esitetään kuusi toimenpidettä:

1. **Lukiolaiset tulisi saada panostamaan ruotsin opintoihin.** Lukion oppimäärään kuuluu tällä hetkellä noin 190 tuntia ruotsin kielen opetusta. Opetustunteja on huomattavan paljon ja kontaktiopetuksen pitäisi tuottaa tulosta nykyistä paremmin. Opetuksen määrän pitäisi riittää siihen, että opiskelija saavuttaa B1-taitotason. Nykyistä parempi suoriutuminen ruotsin lukio-opinnoista helpottaisi myös korkeakoulujen ruotsin opintojen läpäisemisen.

2. **Lukiolaisille tulee välittää tietoa ruotsin kielen opinnoista ja vaatimustasosta korkeakouluissa.** Lukiolaisten ruotsin kielen opintoihin panostamiseen voisi mahdollisesti vaikuttaa tiedotuksen lisääminen ruotsin osaamisen vaatimustasosta korkeakouluissa. Monelle korkeakouluissa aloittavalle opiskelijalle tulee yllätyksenä, että korkeakoulututkintoon kuuluu ruotsin opintoja ja että ruotsin opintojen vaatimustaso korkeakouluissa vastaa lukion arvosanaa 8. Sekin voi yllättää, että korkeakoulun ruotsin opinnoissa harjoitellaan ja arvioidaan myös suullista kielitaitoa.

3. **Suullisen kurssin muuttaminen pakolliseksi.** Vain pieni osa lukiolaisista suorittaa suulliseen kielitaitoon painottuvan ruotsin kurssin. Selvityksen mukaan suuri osa korkeakouluopiskelijoista kokee puhutun kielen jääneen alkeistasolle lukio-opinnoissa. Suullista kielitaitoa harjoitellaan lukiossa ilmeisen vähän, vaikka sen harjoittelu ja arviointi sisältyvät lukion opetussuunnitelmaan.

4. **Hyvien käytänteiden jakaminen opettajien kesken.** Lukiokohtaiset erot ruotsia kirjoittavien osuuksissa ja opintomenestyksessä ovat suuret. Tulisi selvittää, mitkä tekijät selittävät kiinnostusta ruotsin opintoihin ja menestymiseen niissä. Toiseksi olisi tarpeen miettiä, miten opettajat voisivat jakaa ja hyödyntää hyväksi todettuja käytänteitä laajemmin.

5. **Lukioiden ja korkeakoulujen ruotsin opettajien yhteistyön parantaminen.** Lukioiden ja korkeakoulujen ruotsin opettajien yhteistyöhön tarvitaan valtakunnallinen malli (vrt. perusopetusta koskevat toimenpide-ehdotukset, kohta 5).

6. **Lukioikäisten miesten motivaatiota ruotsin opiskeluun tulee kasvattaa erityispanostuksin.** Peruskoulusta lähtien poikien motivaatio ruotsin opiskeluun on selvästi tyttöjä alhaisempi. Pojat jäävät jälkeen myös oppimistuloksissa. Lukioikäiset nuoret miehet pitäisi saada oppimaan ruotsia. Opetushallitus voisi myöntää rahoitusta lukion ruotsin opettajille opetuskokeiluihin, joissa etsitään uusia keinoja ruotsin opiskelumotivaation kohentamiseksi.

Helsingin yliopiston kaksikielinen tutkinto teini-ikään

Helsingin yliopistossa voi suorittaa ainoana yliopistona Suomessa kaksikielisen tutkinnon, jossa käytetään sekä ruotsia että suomea (*tvåspråkig examen*, tvex-tutkinto).[60] Koulutus alkoi pienimuotoisena jo vuonna 1991, jolloin Helsingin yliopisto alkoi järjestää Vaasassa kaksikielistä oikeustieteen koulutusta.[61] Tavoitteena oli kouluttaa juristeja, jotka voisivat toimia työssään sekä ruotsin että suomen kielellä.

Tutkinnot vakiinnuttivat nimeä myöten (”tvex”) paikkansa vuonna 2010, jolloin kaksikieliseen tutkintoon tähtäävä koulutus alkoi Helsingissä useassa tiedekunnassa. Tutkinnon voi suorittaa tällä hetkellä kahdeksassa kandiohjelmassa (biologian kandiohjelma, fysikaalisten tieteiden kandiohjelma, kemian kandiohjelma, matemaattisten tieteiden kandiohjelma, matematiikan, fysiikan ja kemian opettajan kandiohjelma, molekyylibiotieteiden kandiohjelma, oikeusnotaarin koulutusohjelma (Helsinki ja Vaasa) ja ympäristötieteiden kandiohjelma). Kaksikielisen maisterintutkinnon voi suorittaa Vaasassa oikeustieteen maisterin koulutusohjelmassa. Kolmasosa opinnoista suoritetaan suomeksi, kolmasosa ruotsiksi ja kolmasosa muulla kielellä. Kandidaatin tutkinnossa kolmasosa tarkoittaa 60 opintopisteen ja maisterin tutkinnossa 40 opintopisteen laajuista opintosuoritusta.

Kaksikielisen tutkinnon päätavoite on, että opiskelija saavuttaa oman alansa ammatillisen kielitaidon sekä ruotsin että suomen kielessä. Tutkinnossa tavoitellaan toisessa kotimaisessa kielessä C1-tason kielitaitoa. Viimeistään opintojen loppuvaiheessa opiskelija suorittaa tavoitetasoa vastaavan kielitestin, jonka läpäisystä saa merkinnän tutkintotodistukseen.

Kaksikielisten opintojen aloittamiseen ei ole määritelty kielitaitovaatimuksia. Lukiossa saatu kielitaito toisessa kotimaisessa kielessä riittää. Kielikoulutukseen kiinnitetään huomiota, sillä tutkintoon kuuluu sekä kielikursseja että yksilöllistä kielitukea. Noin 70 prosenttia opiskelijoista on suomenkielisiä.

Kaksikielinen tutkinto parantaa tutkitusti työllistymistä.[62] Keskustelua on herättänyt kaksikielisen tutkinnon asema julkishallinnon työnhaussa.[63] C1-tason kielitodistusta

60 https://www.helsinki.fi/fi/hakeminen-ja-opetus/opiskelu-ja-opiskelijaelama/kaksikielinen-tutkinto-valttikortti-tyomarkkinoilla

61 https://www.helsinki.fi/fi/oikeustieteellinen-tiedekunta/ajankohtaista/oikisblogi-kaksikielinen-tutkintotvasprakig-examen

62 https://www.sttinfo.fi/tiedote/69934122/ny-kartlaggning-visar-att-en-tvasprakig-examen-ar-till-fordel-i-arbetslivet, 9.3.2022

63 https://www.helsinki.fi/fi/uutiset/yliopisto/uusi-selvitys-osoittaa-etta-kaksikielisesta-tutkinnosta-hyotya-tyoelamassa, 9.3.2022

ei hyväksytä valtionhallinnossa osoitukseksi erinomaisen suomen tai ruotsin taidosta. Opiskelijoiden mukaan kaksikielisen tutkinnon tuottama kielitaito tulisi hyväksyä julkishallinnon viroissa erinomaisena kielitaitona.

Kaksikielisessä tutkinnossa opiskelijoita tahdotaan osallistaa opetuksen kehittämiseen.[64] Opintoja tukee kaksikielisten tutkintojen yhteistyöryhmä, johon valitaan opiskelijaedustajat Viikin, Kumpulan ja keskustan kampuksilta aina kahdeksi vuodeksi kerrallaan. Ryhmän tehtävänä on rakentaa yhteistyötä tiedekuntien välille ja jakaa hyviä käytäntöjä.

2 Ruotsin kieli käytössä

Helsinki palkkasi kuusi varhaiskasvatuksen opettajaa Espanjasta

Katsausvuonna Helsingin ruotsinkielisiin päiväkoteihin palkattiin kuusi varhaiskasvatuksen opettajaa Espanjasta.[65,66,67] Kaupungin mukaan varhaiskasvatuksessa suoritettavat tutkinnot vastaavat Suomessa ja Espanjassa pitkälti toisiaan, mikä sai kiinnostuksen suuntautumaan juuri Espanjaan. Varhaiskasvatuksen opettajia on työttöminä Espanjassa, ja se saa monet lähtemään töihin ulkomaille.

Suomeen työhön tulevien ruotsin kielen opiskelu alkoi joulukuussa 2023 tiiviinä verkko-opiskeluna. Intensiiviskurssilla opiskeltiin 20–25 tuntia viikossa kuuden kuukauden ajan. Rekrytoitavat suorittivat B2-tasoisen kielikokeen ruotsin kielessä kesäkuussa 2024. Työt Suomessa alkoivat syyslukukauden 2024 alussa, minkä lisäksi kielikoulutus jatkui Arbiksen eli ruotsinkielisen työväenopiston kursseilla. Työssä tapahtuvalla vuorovaikutuksella sekä kielitietoisilla käytännöillä on merkittävä rooli kielen oppimisen tukena.

64 https://hyy.fi/fi/uutiset/haemme-opiskelijajasenia-kaksikielisten-tutkintojen-yhteistyoryhmaan/, 26.11.2024

65 https://yle.fi/a/7-10068113, 4.12.2024

66 https://yle.fi/a/74-20127953, 28.11.2024

67 https://www.hel.fi/fi/uutiset/helsingin-ruotsinkielisissa-paivakodeissa-aloittaa-seitseman-varhaiskasvatuksen-opettajaa-espanjasta, 23.5.2024

Suomen ja Espanjan työ- ja kasvatuskulttuurit poikkeavat jonkin verran toisistaan. Suomeen tullut työntekijä **Melissa Apaolaza** kertoo yllättyneensä suomalaisen varhaiskasvatuksen kokonaisvaltaisuudesta. Toiminta on monipuolista. Lapset saavat tietoa yhteiskunnasta, askartelevat ja viettävät aikaa ulkona, säässä kuin säässä. Espanjassa lasten kanssa ei lähdetä ulkoilemaan sateella. Espanjalaisessa varhaiskasvatuksessa keskitytään paljon enemmän lukemisen ja kirjoittamisen oppimiseen kolmivuotiaasta alkaen.

Usean Turussa sijaitsevan ravintolan nimi juontaa juurensa ruotsista

Blanko, *Grädda*, *Kaskis*, *Nerå*, *Oobu*, *Smör*, *Tintå*, *Tårget*. Turussa on useita ravintoloita, joiden nimet viittaavat ruotsin kieleen.[68] Tutkija **Kirsi-Maria Nummilan** mukaan ruotsinkieliset tai ruotsin kieleen liitettävät ravintoloiden nimet ovat tulleet muotiin Turussa viimeisen noin kymmenen vuoden aikana. Ruotsalaisvaikutteisia nimiä tavataan erityisesti Aurajoen rannan ravintoloissa.

Historia selittää suuntausta: ruotsin kieli on tärkeä osa Turun historiaa ja turkulaista identiteettiä. Kaupungissa on ollut paljon ruotsinkielisiä ja yhteydet Ruotsiin ovat olleet tiiviit. Ruotsi oli Turun hallinnon kieli aina 1900-luvun alkuun asti.

Vaikka ruotsinkielisiä on ollut menneillä vuosisadoilla kaikissa sosiaaliryhmissä, ruotsin kieli on edustanut suomenkielisille kaupunkilaisille ennen kaikkea herrasväen kieltä. Tästä syystä ruotsin kieleen on yhdistynyt positiivisia mielikuvia ja se on näyttäytynyt suomenkielisten silmissä kiinnostavana. Vaikutus näkyy siinäkin, että Turun murteessa on paljon ruotsalaisperäisiä sanoja (*soffa*, *flikka*, *kaffela*).

Useissa turkulaisravintoloiden nimissä esiintyy *å*-kirjain. Tintå, Nerå ja Tårget sijaitsevat Aurajoen tuntumassa. Sana *å* tarkoittaa suomeksi ’jokea’, mikä voi selittää sen suosittuutta ravintoloiden nimissä. Nummilan mukaan å-kirjaimella on erityistä merkitystä siinäkin mielessä, että se on hallitseva elementti Turun ruotsinkielisessä nimessä *Åbo*. Nimissä tavoitellaan myös huumoria. Aurajoen alajuoksulla sijaitseva Nerå sisältää kaksi ruotsinkielistä sanaa, *ner* ’alas, alaspäin’ ja *å* ’joki’. Nimi perustuu nimenantajan mukaan sanaleikkiin: *ner å* ”alajoella”.

68 https://www.hs.fi/kotimaa/turku/art-2000010361938.html, 19.4.2024

Turussa alkoi monivuotinen ruotsin kielen kehittämishanke

Joulukuussa 2024 uutisoitiin uudesta hankkeesta, jonka avulla on tarkoitus parantaa ruotsin kielen asemaa Turun kaupungissa.[69,70] Turkuseuran koordinoima hanke toteutetaan vuosina 2025–2028, ja sen rahoittajina toimivat Åbo Akademin säätiö, Svenska kulturfonden ja Turun kaupunki, kukin 150 000 eurolla. Hankkeen taustana on emeritusprofessori **Göran Djupsundin** vuonna 2023 laatima raportti, jossa analysoitiin ruotsin kielen tilannetta ja näkyvyyttä Turussa sekä ehdotettiin konkreettisia toimenpiteitä kielen aseman turvaamiseksi.

Hankkeen tavoitteena on vahvistaa kaupungin kaksikielisyyttä sekä lisätä ruotsin kielen näkyvyyttä ja käyttömahdollisuuksia. Toimivasta kaksikielisyydestä halutaan tehdä vetovoimatekijä. Parantamalla ruotsin kielen asemaa kaupunki voi muuttua entistä houkuttelevammaksi uusille asukkaille, matkailijoille ja pohjoismaisille yrityksille.

Åbo Akademin säätiön toimitusjohtaja **Lasse Svensin** mukaan hanke osoittaa, miten ruotsin kielen aseman vahvistamiseksi voidaan toimia yhdessä. Kaksikielisyys hyödyttää koko kaupunkia, minkä lisäksi Turussa kehitettävä malli voi innostaa myös muita kaupunkeja kehittämään omaa kaksikielisyyttään.

Vuonna 1957 perustettu Turkuseura on kaksikielinen yhdistys, joka on tarkoitettu kaikille turkulaisille ja Turun ystäville.[71] Seura rakentaa Turun identiteettiä ja yhteisöllisyyttä jäsenille suunnattuna toimintana, tapahtumina ja aktiivisen yhteiskunnallisen vaikuttamisen avulla. Jäseniä yhdistyksessä on noin 2 000.

69 https://stiftelsenabo.fi/fi/monivuotinen-ruotsin-kielen-kehittamishanke-alkaa-turussa/, 16.12.2024

70 https://www.epressi.com/tiedotteet/kaupungit-ja-kunnat/flerarig-gemensam-satsning-for-att-utveckla-det-svenska-i-abo-monivuotinen-ruotsin-kielen-kehittamishanke-alkaa-turussa.html, 16.12.2024

71 https://turkuseura.fi/

Suomen ja ruotsin kielen erinomaista taitoa osoittavat kielitutkinnot maksuttomiksi

Kesällä 2024 eduskunta hyväksyi julkisyhteisöjen henkilöstön kielitaidosta säädettyyn lakiin tehdyt muutokset.[72] Niiden myötä erinomaista taitoa osoittava valtionhallinnon kielitutkinto (VKT) muutettiin tietyin ehdoin maksuttomaksi. Uudistetun lain mukaan suomen tai ruotsin kielitutkinnon voivat suorittaa maksutta ne henkilöt, jotka ovat suorittaneet ylioppilastutkinnon tai korkeakoulututkinnon tai ovat parhaillaan suorittamassa korkeakoulututkintoa.[73] Lakimuutos tuli voimaan 1.8.2024.

Suurimmassa osassa valtion viroista kielitaitovaatimuksena on erinomainen suomen kielen taito ja tyydyttävä ruotsin kielen taito. Tehtäviä, joissa vaatimuksena on erinomainen ruotsin kielen taito ja tyydyttävä suomen kielen taito, on hyvin vähän. Suomenkielisen koulutuksen saaneet ovat voineet suorittaa valtionhallinnon pienen kielikokeen (tyydyttävä tai hyvä ruotsin kielen taito) osana yliopisto-opintoja. Tyydyttävä kielitaito on riittänyt useimpiin viranomaistehtäviin. Ruotsin kielellä koulutuksensa saaneet puolestaan joutuvat osoittamaan erinomaisen suomen kielen taitonsa erillisellä tutkinnolla, koska pienellä kielikokeella osoitettu suomen kielen taito ei riitä useimpiin valtionhallinnon tehtäviin.

Hallitus perusteli lakimuutosta yhdenvertaisuudella. Ruotsinkielisten ja muiden ruotsin kielellä koulutuksensa saaneiden henkilöiden hakeutuminen viranomaistehtäviin helpottuu maksuttoman kokeen myötä. Ruotsinkielinen viranomaistoiminta vahvistuu. Vuonna 2024 kielitutkinnon suorittaminen maksoi 514 euroa.

Lakimuutoksen taustalla on joulukuussa 2021 hyväksytty kansalliskielistrategia. Siihen oli kirjattu toimenpide, jonka mukaan selvitetään mahdollisuutta alentaa erinomaisen suomen ja ruotsin taitoa osoittavan tutkinnon maksuja. Tavoite muuttaa koe maksuttomaksi sisältyi pääministeri Orpon hallituksen ohjelmaan.

72 https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/EduskunnanVastaus/Sivut/EV_56+2024.aspx

73 https://okm.fi/-/suomen-ja-ruotsin-kielen-taitoa-osoittavista-valtionhallinnon-henkiloston-kielitutkinnoista-maksuttomia, 25.4.2024

Varsinais-Suomen hyvinvointialue hyväksyi ensimmäisen kieliohjelmansa

Varsinais-Suomen hyvinvointialueen (Varha) hallitus hyväksyi hyvinvointialueen ensimmäisen kieliohjelman elokuussa 2024.[74,75,76] Kaksikielisyys on keskeisessä asemassa alueen strategiassa, ja Varhasta halutaankin muodostaa aidosti kaksikielinen hyvinvointialue. Toiminnan tavoitteet on asetettu korkealle:

- Kohtelemme asiakasta ja tarjoamme hoitoa ja palveluita asiakkaan valitsemalla kielellä, suomeksi tai ruotsiksi.
- Takaamme hoidon ja palvelut sekä suomeksi että ruotsiksi.
- Tunnustamme henkilöstömme kielitaidon tärkeäksi osaamiseksi.
- Julkaisemme tietoa rinnakkain suomeksi ja ruotsiksi.
- Käytämme ruotsin kieltä organisaation kaikilla tasoilla, jotta ruotsin kieli on elävä ja näkyvästi esillä.
- Otamme kaksikielisyyden huomioon kaikessa päätöksenteossa.

Hyvinvointialueen toimet elävän kaksikielisyyden saavuttamiseksi ovat ilmeisen ponnekkaita. Alueella toimii kaksikielisten palveluiden tiimi, joka

- on asiakkaiden, henkilökunnan, johdon ja muiden sidosryhmien käytettävissä
- edistää määrätietoisesti sekä seuraa ruotsinkielisten palvelujen saatavuutta ja palvelujen laatua sekä asukkaiden yhdenvertaisuutta
- kehittää, koordinoi ja edistää kaksikielisyyttä sekä toimii neuvonantajana kaksikielisissä asioissa
- koordinoi kieliohjelmaa ja sen toimeenpanoa sekä kielilähettiläiden työtä
- luo positiivista kieli-ilmapiiriä ja tukee henkilökuntaa ja toimintaa kaksikielisyyteen liittyvissä asioissa
- ylläpitää Fråga Annika -palvelua (Kysy Annikalta -palvelu)

74 https://www.sttinfo.fi/tiedote/70639880/meilla-kaikilla-on-vastuu-kielellisten-oikeuksien-toteutumisesta-hyvinvointialueellamme, 4.11.2024

75 https://www.varha.fi/sites/default/files/2024-10/kieliohjelma.pdf

76 https://www.varha.fi/fi/tietoa-meista/kaksikielinen-varha

Fråga Annika -palvelu on suunnattu sekä hyvinvointialueen asukkaille että henkilökunnalle.[77] Palvelusta Varhan asiakas saa apua alueen kaksikielisyyttä koskeviin käytännön kysymyksiin (laskutukseen, toimipisteisiin, yhteystietoihin jne.). Hoitoon liittyviä kysymyksiä ei luonnollisestikaan käsitellä avoimessa palvelussa.

Varsinais-Suomen hyvinvointialue vastaa lain mukaan oman kaksikielisen toiminnan lisäksi myös kaksikielisten hyvinvointialueiden välisen yhteistyön koordinoimisesta. Yhteistyösopimus kokoaa yhteen seuraavat hyvinvointialueet: Varsinais-Suomi, Itä-Uusimaa, Länsi-Uusimaa, Keski-Pohjanmaa, Kymenlaakso, Pohjanmaa, Vantaa-Kerava, Helsingin kaupunki ja HUS-yhtymä.

Reiså yvi Atlanten

Katsausvuonna julkaisiin suomenruotsin murteella kirjoitettu Asterix-seikkailu, *Reiså yvi Atlanten*.[78,79] Kielimuotona on omintakeinen suomenruotsin murre (grondsprååtsi), jota on käytetty Keski-Pohjanmaalla Kokkolan ja Alavetelin alueelta. Sarjakuvan suomenkielinen nimi on *Asterix ja suuri merimatka*.

Grondsprååtsin käyttö oli jo hiipunut yleisruotsin tieltä, kunnes murreaktivisteista koostuva ryhmä ryhtyi elvyttämään sitä. *Dialektens Vänner* -yhdistys on kartuttanut murteen sanavarastoa, sanontoja sekä luonut sille kieliopin ja oikeinkirjoitussäännöt. Yhdistys on julkaissut aiheesta pari kirjaa.

Julkaisun kustantajana toimi Story House Egmont, joka julkaisee Suomessa muun muassa sarjakuvia sekä urheilu- ja harrastelehtiä.[80] Julkaisuprojektia varten perustettu työryhmä (*Dialektens Vänner goes Asterix*) pyrki luomaan sarjakuvaan värikkäitä murreilmaisuja ja terävää huumoria. Kyseessä on kuudes Suomessa julkaistu murresarjakuva ja maailman ensimmäinen ruotsin kielen murteella tuotettu Asterix-julkaisu. Asterix-sarjakuvia on julkaistu aiemmin suomen kielen murteilla.

77 https://www.varha.fi/fi/tietoa-meista/asiakkaana-hyvinvointialueella/fraga-annika-palvelu-kysy-annikalta

78 https://www.epressi.com/tiedotteet/kulttuuri-ja-taide/reisa-yvi-atlanten-uusi-asterix-murrealbumi-kokkolan-alavetelin-suomenruotsilla.html, 1.11.2024

79 https://yle.fi/a/74-20121781, 4.11.2024

80 https://storyhouseegmont.fi/

Saamen kielet

1 Saamen kielet ja viranomaistoiminta

Yleinen suomalainen ontologia julkaistiin pohjoissaameksi

Yleinen suomalainen ontologia (YSO) on yleiskäsitteistä koostuva tietovaranto, jota käytetään muun muassa julkaisujen ja aineistojen kuvailussa sekä asiasanoituksessa. Helmikuussa 2024 Kansalliskirjasto julkaisi ontologian pohjoissaamenkielisen käännöksen ensimmäisen version.[81] Ontologia sisältää kaikkiaan yli 32 000 käsitettä, joista on ensi vaiheessa käännetty pohjoissaameksi yli puolet, noin 18 000 käsitettä. Käännöstyö tehtiin kaksivuotisessa *Saamelaiskielten tuki digitaalisissa palveluissa* -hankkeessa, jota Alfred Kordelinin säätiö rahoitti (hankekausi 2022–2024).

Nelikielinen ontologia (suomi, ruotsi, englanti, pohjoissaame) on käytettävissä Kansalliskirjaston ylläpitämässä Finto.fi-palvelussa, johon on keskitetty eri alojen sanastoja, ontologioita ja luokituksia. Organisaatiot voivat yhtenäistää digitaalisissa palveluissa käyttämäänsä termistöä ontologian avulla. Pohjoissaamenkielinen versio hyödyttää erityisesti arkisto-, kirjasto- ja museoalaa, mutta myös muita toimialoja, joilla ontologiaa käytetään aktiivisesti.

Saamenkielisen ontologian käännös on toteutettu yhteistyönä muun muassa saamen kielikaltion kanssa. Työ perustuu aiempaan saamen kielten sanastotyöhön. Lähteenä on hyödynnetty muun muassa kielikaltion termiwikiä ja Pekka Sammallahden pohjoissaame–suomi-sanakirjaa. Sanasto- ja termityötä tehdään kaiken aikaa, ja ontologiakin kasvaa jatkuvasti. Kokoelmaa kartutetaan vuosittain sadoilla uusilla käsitteillä.

81 https://www.kansalliskirjasto.fi/fi/uutiset/yleinen-suomalainen-ontologia-yso-nyt-myos-pohjoissaameksi, 8.2.2024

Finna.fi on valtakunnallinen kulttuurin, tieteen ja oppimisen hakupalvelu, jota Kansalliskirjasto ylläpitää. Toukokuussa 2024 hanke julkaisi myös Finna.fi-sivuston pohjoissaameksi.[82,83] Ontologian käännös helpotti Finna.fi-sivuston pohjoissaamentamista.

OmaKela saameksi

Maaliskuussa 2024 Kela julkaisi ensimmäisen saamenkielisen version verkkoasiointipalvelusta eli OmaKelasta. Palvelun nimi on pohjoissaameksi *MuKela* ja inarin- ja koltansaameksi *MuuKela*.[84,85] Alkuvaiheessa saamenkielisessä palvelussa voi hakea sairaanhoito- ja lääkekorvauksia, kuntoutusta ja vammaistukia sekä lähettää liitteitä. Saamelaisella on saamen kielilain mukaan oikeus asioida Kelassa omalla kielellään. Sähköinen saamenkielinen asiointimahdollisuus liittyy kielellisten oikeuksien toteuttamiseen.

Asiakas saa Kelan etuuspäätöksestä saamenkielisen käännöksen, joskin välistä mutkan kautta. Henkilö voi valita väestötietojärjestelmässä asiointikielekseen suomen tai ruotsin. Saamenkielinen asiakas saa päätöksen ensin sen perusteella, kumpi kieli on hänen asiointikielensä väestötietojärjestelmässä. Prosessi ei kuitenkaan ilman muuta ole näin kankea: jos asiakas on hakenut etuutta saamenkielisellä hakemuksella tai muutoin ilmaissut halunsa saada päätöksensä saamenkielisenä, Kela lähettää hänelle myös päätöksen saamenkielisen käännöksen. Väestötietojärjestelmässä rekisteröitäväksi äidinkieleksi voi tätä nykyä ilmoittaa myös pohjois-, inarin- tai koltansaamen.

Oikeuskielen sanastoa pohjoissaameksi

Katsausvuonna saamelaiskäräjät sai EU:n ***Interreg Aurora*** -hankerahoitusta oikeuskielen sanaston kehittämiseksi pohjoissaamen kielelle (*Legal terminology of administrative laws in the Northern Sámi in Finland and Norway* -hanke, 1.5.–31.12.2024).[86] Se toteutti hankkeen Saamelaisen elinkeino- ja tutkimuskeskuksen (Sámi eláhus- ja guorahallanguovddáš SEG) kanssa.

82 https://www.kansalliskirjasto.fi/fi/uutiset/useita-kansalliskirjaston-palveluita-tarjotaan-nyt-myos-pohjoissaameksi-kayttoluvut, 27.11.2024

83 https://www.finna.fi/?lng=se

84 https://www.kela.fi/ajankohtaista/kela-asioita-voi-nyt-hoitaa-verkossa-myos-saameksi, 19.3.2024

85 https://www.kela.fi/web/davvisamegillii/assiiddiksunbalvalus-mukela

86 https://samediggi.fi/vastuualueet/saamen-kielet/idil-2022-2032-2/

Hankkeen tavoitteena oli kehittää pohjoissaamen oikeussanastoa, tarkastella hallintolakien käännösten laatua ja yhdenmukaistaa pohjoissaamen oikeuskieltä Suomen ja Norjan välillä. Norjan ja Suomen keskeiset hallintolait käännettiin pohjoissaamen kielelle.

Hankkeessa toteutettiin kysely, jossa kartoitettiin viranomaisten ja oikeusalan toimijoiden tarpeita pohjoissaamen kielen käytölle Suomessa ja Norjassa.[87] Kyselyn tulokset osoittivat, että kääntämistä ja tulkkausta tarvitaan edelleen, vaikka osa organisaatioista käyttääkin jo pohjoissaamea asiakirjoissa ja verkkosisällöissä. Erityisesti tarvitaan hallinnollisten päätösten, lomakkeiden ja tiedotemateriaalien kääntämistä pohjoissaameksi.

Organisaatiot ovat tunnistaneet koulutuksen tarpeellisuuden saamen kielen ja kulttuurin ymmärtämiseksi. Hallinnollisen lainsäädännön kääntäminen pohjoissaamen kielelle vaatii termityötä. Hankkeessa ilmeni kiinnostus sanaston jatkokehittämiseen ja mahdolliseen tulevaan pohjoismaiseen saamen oikeustermiprojektiin.

Lapin hyvinvointialue julkaisi saamenkieliset verkkosivut

Lapin hyvinvointialue (Lapha) järjestää palveluja neljällä kielellä: suomeksi, pohjoissaameksi, inarinsaameksi ja koltansaameksi. Se julkaisi pohjoissaamenkieliset verkkosivut 21.10.2024.[88] Saamenkieliset verkkosivut ovat tärkeä viestintäkanava, sillä niiltä etsitään tietoa hyvinvointialueen sosiaali- ja terveyspalveluista. Sivuilta haetaan eritoten ohjeita asiointiin ja hoitoon hakeutumiseen. Pohjoissaamenkielistä versiota täydennetään jatkuvasti. Inarin- ja koltansaamenkieliset versiot julkaistaan myöhemmin.

87 https://samediggi.fi/wp-content/uploads/2025/06/interregaurorahankefinaleng-1.pdf

88 https://www.lapinkansa.fi/laphan-saamenkieliset-verkkosivut-julki/11372476, 21.10.2024

2 Saamen kielten opetus

Pohjoismaisen opetusyhteistyön kehittämishanke

Opetus- ja kulttuuriministeriö myönsi vuosiksi 2025–2027 rahoituksen (328 860 euroa) hankkeelle, jossa kehitetään yhteispohjoismaista saamen kielten opetusta.[89] Hanketta johtaa Oulun yliopiston Giellagas-instituutti, ja siihen osallistuvat Lapin yliopiston kasvatustieteen tiedekunta, Norjan Arktinen yliopisto ja Norjan saamelainen korkeakoulu (Sámi allaskuvla). Suomen saamelaiskäräjät tarjoavat hankkeella apua koulutuspoliittisissa kysymyksissä, ja Saamelaisalueen koulutuskeskus osallistuu opetusyhteistyön toteuttamiseen.

Hankkeessa rakennetaan pohja pohjoismaiselle saamenkieliselle opetusyhteistyölle ja toteutetaan opetusta digitaalisessa oppimisympäristössä. Tavoitteena on luoda yliopistojen saamen kielten opettajien verkosto, joka voi hyödyntää kokemusta yhteisten opintojaksojen suunnittelusta ja toteutuksesta. Hankkeessa kehitetään menetelmiä saamen kielten lukemisen ja kirjoittamisen opettamiseksi sekä laaditaan opetusmateriaaleja.

Hankkeessa pilotoidaan saame toisena ja vieraana kielenä -didaktiikan 15 opintopisteen kokonaisuus, joka on tarkoitettu saamen kielten aineenopettajille, saamenkielisille luokanopettajille ja opettajaksi opiskeleville. Opetus toteutetaan yhteispohjoismaiseen koulutukseen sopivana monimuotoisena verkko-opetuksena. Suomessa opintokokonaisuuden voi suorittaa sekä ammattikorkeakouluissa että avoimen väylän opintoina.

Saamen kielten etäopetuksen vakinaistamista selvitetään

Saamen kielten etäopetusta on järjestetty opetus- ja kulttuuriministeriön hankerahoituksen turvin. Toiminta käynnistyi syksyllä 2018, ja hankkeelle on myönnetty rahoitus kevätlukukauden 2026 loppuun asti. Vuonna 2024 saamen kielten etäopetukseen osallistui 210 eri-ikäistä lasta ja nuorta eri puolilta Suomea. Oppilasmäärä voi kohota lähivuosina 300 oppilaaseen. Etäopetus on tarpeellista, sillä yli 70 prosenttia saame-

89 https://www.sttinfo.fi/tiedote/70770119/saamen-kielten-asemaa-ja-pohjoismaista-opetusyhteistyota-kehitetaan-okmn-rahoituksella, 18.12.2024

laislapsista asuu saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella. Saamelaisalueen ulkopuolella tapahtuva saamen kielten opetus on tärkeää kielten elvytyksen ja tulevaisuuden kannalta.

Utsjoen kunnan ja Saamelaiskäräjien edustajat tapasivat katsausvuoden marraskuussa opetusministeri **Anders Adlercreutzin** ja opetusministeriön virkamiehiä.[90,91] Tapaamisessa keskusteltiin saamen kielten etäopetuksen vakinaistamisesta. Ministeriön edustajat suhtautuivat myönteisesti opetuksen vakinaistamiseen, mutta lupausta pysyvästä rahoituksesta ministeriö ei vielä antanut. Ministeriö alkaa kuitenkin mitä ilmeisimmin valmistella etäopetuksen vakinaistamista paikallisten toimijoiden kanssa.

Pöydällä oli myös etäopetuksen hallinnolliseen asemaan liittyviä kysymyksiä. Saamelaisalueen toimijoiden mukaan kotiseutualueen ulkopuolella on pulmallista se, että saamen opetus noudattaa perusopetusta ja lukiokoulutusta täydentävää opetussuunnitelmaa. Toimijat esittivät, että opetus irrotettaisiin täydentävää opetusta koskevista säädöksistä. Vastedes opetusta tarjottaisiin äidinkielen ja kirjallisuuden sekä pitkän ja lyhyen vieraan kielen oppimäärissä kuten saamelaisten kotiseutualueella.

Täydentävä saamen opetuksen opetussuunnitelma mukailee äidinkielen opetussuunnitelmaa. Suurin osa saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella asuvista lapsista ja nuorista ei kuitenkaan puhu saamea äidinkielenään. Siksi tarvittaisiin opetussuunnitelma, jonka lähtökohtana on, ettei oppilas vielä osaa saamea.

Saamen kielen alkeita voi opiskella virtuaalitodellisuudessa

Katsausvuonna Lapin yliopisto ja Rovaniemen ammattikorkeakoulu loivat uudenlaisen pelipohjaisen oppimisympäristön saamen kielten opetukseen virtuaalitodellisuudessa.[92,93] Yliopisto vastaa kieleen liittyvistä kysymyksistä ja ammattikorkeakoulu pelialustasta. Pelissä on kaksi eri ympäristöä, joihin pääsee tutustumaan virtuaalilasien avulla:

90 https://www.epressi.com/tiedotteet/kaupungit-ja-kunnat/utsjoen-kunta-ja-saamelaiskarajat-neuvottelevat-opetusministeri-adlercreutzin-kanssa-saamen-kielten-etayhteyksia-hyodyntavan-opetuksen-vakinaistamisesta.html, 25.11.2024

91 https://www.epressi.com/tiedotteet/kaupungit-ja-kunnat/opetusministeri-pitaa-saamen-kielten-opettamista-tarkeana-saamen-kielten-etayhteyksia-hyodyntavan-opetuksen-vakinaistamista-selvitetaan.html, 29.11.2024

92 Speallu ii dubme du, jus hálat endorii – ođđa virtuálaspealuin movttiidahttet giela oahppama | Sápmi | Yle, 22.10.2024

93 https://yle.fi/a/74-20119572, 29.10.2024

oppija voi vierailla mökissä tai saunassa ja käyttää kieltä aidontuntuisessa tilanteessa. Valittavana on toistaiseksi kolme eri harjoitusta näissä ympäristöissä.

Virtuaalitodellisuudessa toimivan laajan pelin kehittäminen on kallista, ja siihen kuluu helposti satoja tuhansia euroja. Pelin alkuvaiheen kehittämiseen käytettiin noin 20 000 euroa sekä usean henkilön työpanos ammattikorkeakoulussa ja yliopistolla. Peliä kehitetään edelleen, jos siihen järjestyy rahoitus.

3 Kieltä voimistamassa

Vuoden 2024 Gollegiella-kielipalkinto Pekka Sammallahdelle ja Sig-Britt Perssonille

Vuoden 2024 pohjoismainen saamen kielipalkinto Gollegiella myönnettiin saamen kielen emeritusprofessori **Pekka Sammallahdelle** ja eteläsaamen kielityöntekijä **Sig-Britt Perssonille**.[94,95] Pekka Sammallahdella on pitkä ja merkittävä ura saamen kielten asiantuntijana ja käytön edistäjänä. Hän on toiminut akateemisessa yhteisössä sekä kirjoittanut oppikirjoja ja kaunokirjallisia teoksia. Sammallahti on jakanut tietoa saamen kielistä eri yhteyksissä ja tarjonnut kieliapua monelle sukupolvelle saamelaisyhteisössä. Sig-Britt Persson saa palkinnon innostavasta ja laaja-alaisesta työstään saamen kielen hyväksi. Hän on toiminut muun muassa kääntäjänä, ohjaajana, toimittajana ja kielikonsulttina.

Norja toimi Gollegiella-kielipalkinnon isäntämaana katsausvuonna. Palkinnot jaettiin Oslossa ministereiden ja Saamelaiskäräjien puheenjohtajien kokouksen yhteydessä, yhdennentoista kerran. Palkintolautakunta jakoi palkinnon (15 000 euroa) kahdelle ehdokkaalle osoittaakseen huomiota sekä valtioiden että kielten rajat ylittävälle työlle.

94 https://samediggi.fi/ajankohtaista/vuoden-2024-gollegiella-kielipalkinto-pekka-sammallahdelle-ja-sig-britt-perssonille/, 22.10.2024

95 https://www.inarilainen.fi/artikkeli/vuoden-2024-gollegiella-kielipalkinto-pekka-sammallahdelle-ja-sig-britt-perssonille, 27.10.2024

Gollegiella-kielipalkinnon perustivat saamelaisasioista Norjassa, Ruotsissa ja Suomessa vastaavat ministerit ja näiden maiden saamelaiskäräjien puheenjohtajat vuonna 2004. Palkinto myönnetään joka toinen vuosi yksityishenkilölle tai yhteisölle, joka on toiminut ansiokkaasti saamen kielen edistämiseksi, kehittämiseksi tai säilyttämiseksi.

Inarin kunta pitää saamen kielikahvilaa

Inarin kunta on jo usean vuoden ajan järjestänyt saamen kielikahvila -toimintaa.[96,97] Tapaamiset ovat avoimia kaikille, ja niissä voi kahvitella vapaamuotoisesti kaikilla Inarin kunnassa puhuttavilla saamen kielillä (inarinsaame, koltansaame, pohjoissaame). Kahvihetket yhdistävät äidinkielisiä, kielen opettelijoita ja eri sukupolvia. Tarkoituksena on rohkaista osallistujia käyttämään saamen kieliä.

Kävijöiden mukaan kielikahvila on tärkeä kokoontumispaikka. Tapaamisissa on toisinaan järjestettyä ohjelmaa, esimerkiksi koululaisten musiikkiesityksiä. Inarin kunnan saamenkielisten työntekijöiden rooli toiminnan järjestämisessä on saanut kiitosta: kahvilassa voi kuulla saamenkielisistä palveluista. Myös Lapin hyvinvointialueen saamenkielisten palvelujen työntekijät ovat esittäytyneet ja kertoneet toiminnasta. Lisäksi saamelaisten totuus- ja sovintokomission jäsenet ovat esitelleet prosessin etenemistä.

Elokuussa 2024 saamen kielikahvila pidettiin *Ijahis Idja* -festivaalien lasten ja nuorten konsertin aikaan. Kielikahvila tarjosi luontevan paikan sukulaisille ja ystäville tulla kuuntelemaan lasten ja nuorten konserttia. *Ijahis Idja* on merkittävä tapahtuma, sillä silloin Inariin kokoontuu väkeä eri puolelta saamelaisaluetta ja myös naapurimaista.

Koltansaamelaisten asemaa vahvistetaan

Suomen ja Norjan koltansaamelaisten identiteettiä ja kieltä sekä kielen asemaa molemmissa maissa vahvistetaan kaksivuotisessa *Oummun rââst raajj* -hankkeessa. Syyskuussa 2024 alkanut hanke on Inarin ja Etelä-Varangin kuntien yhteinen, ja

96 https://www.inarilainen.fi/artikkeli/saamen-kielikahvila-kutsuu-joulutorttukahveille-inarin-kunnantalolle, 27.11.2024

97 https://www.inari.fi/fi/palvelut/hallintopalvelut/saamen-kielistrategia/saamen-kielikahvila-toiminta.html

siihen on palkattu hanketyöntekijä kumpaiseenkin kuntaan (hankeaika 9/2024–8/2026).[98,99,100,101] Hanke on saanut EU:n *Aurora Interreg* -rahoitusta yhteensä 540 000 euroa. Keskeisiä yhteistyötahoja ovat Saamelainen korkeakoulu Koutokeinossa, Tromssan yliopisto, Saamen kielikaltio ja koltansaamelaisten Ä'vv-museo.

Hankkeen tavoitteena on lujittaa koltansaamelaista kieli- ja kulttuuriympäristöä molemmin puolin rajaa sekä luoda yhteinen kieli- ja kulttuuriympäristö Norjassa ja Suomessa asuville koltansaamelaisille. Suuri osa koltansaamelaisista on menettänyt kielensä. Suomessa koltansaamelaisia on noin 600–700. Täällä kieltä on elvytetty jonkin aikaa ja koltansaamea puhuu nykyään arviolta noin 300 ihmistä. Norjassa kielen tilanne on huono: maassa asuu noin 400 koltansaamelaista, joista koltansaamea puhuu vain 10–12 henkilöä. Hauraan kieliyhteisön identiteetin vahvistamisen keinoja hankkeessa ovat muun muassa sukututkimukset, luonnon kiertokulkuun liittyvien käsitöiden tekeminen ja kielenelvytys.

Keskeisenä tavoitteena on, että myös Norjassa lapset, nuoret ja aikuiset voisivat saada kosketuksen kieleensä ja kulttuuriinsa. Norjassa ei ole ollut mahdollista opiskella koltansaamea. Kunnollisen oppimateriaalin puute on vaikeuttanut kielen opiskelua. Joitakin oppimateriaaleja on käännetty suomesta norjaksi, mutta niihin ei sisälly norjan kielen kielioppia. Hankkeessa aletaan ensi töiksi kääntää oppimateriaalia ja järjestää koltansaamen opetusta.

Kielikaltio julkaisi meikkisanastoa

Saamen kielissä on perinteisiin elinkeinoihin ja luontoon liittyvää sanastoa, mutta sitä vastoin nykyajan asioita ja ilmiöitä kuvaavia ilmauksia on niukemmin. Uusia sanoja syntyy kieleen periaatteessa kahdella tavalla, omia aikojaan tai tietoisen sanaston luomisen kautta. Katsausvuonna saamen kielikaltio julkaisi meikkisanastoa pohjoissaameksi.[102]

98 https://www.inari.fi/fi/tiedotteet-ja-kuulutukset/tiedotteet/oummu-raast-raaj-inarin-ja-etela-varangin-kunnat-vetavat-rajat-ylittavaa-hanketta-koltansaamen-kielen-ja-kulttuurin-elvyttamiseksi.html, 20.12.2024

99 https://www.interregaurora.eu/approved-projects/oummu-raast-raaj-people-cross-the-borders/

100 https://yle.fi/a/74-20119380, 25.10.2024

101 https://www.interregaurora.eu/

102 https://yle.fi/a/74-20117931, 23.10.2024

Sanoja syntyy tarpeeseen. Pohjoissaamen meikkisanaston julkaiseminen liittyy median käyttöön. Sosiaalinen media on tärkeä kielenkäytön alusta vähemmistökielille. Meikkisanastolle on kysyntää, sillä sosiaalisen median alustoille tehdään nuorille suunnattuja saamenkielisiä meikkausvideoita. Niiden tekeminen on hankalaa, jollei käytössä ole omakielisiä sanoja. Jos sanoja puuttuu, otetaan usein käyttöön sana valtakielestä tai englannista. Puhuja voi toki myös keksiä omia käännöksiä uusissa tilanteissa. Niiden ongelma voi olla, etteivät ilmaukset välttämättä vakiinnu kieleen eikä niistä tule kieliyhteisön jaettua tietoa.

Saamenkielistä hevirokkia

Saamen kieliä käytetään taiteessa. Saamelaismusiikkiin syntyy uusia tekijöitä ja musiikkityylejä.[103] Ivalolainen **Vilho-Simon Mäkinen** (artistinimeltään **Máttarus**) esittää saamedeathcorea. Suuntaukseen kuuluu raaka laulutyyli, hiuksia nostattavat lyriikat ja kauhutarinat. Mäkinen ottaa sanoituksiinsa vaikutteita muun muassa vanhoista saamelaisista pelottelutarinoista, jotka ovat täynnä nykyihmistä järkyttäviä teemoja.

Mäkinen toivoo, että hänen kappaleensa hirvittävät ja pelottavat ihmisiä, ja niinpä sanoitukset ovat sen mukaisia. Niissä heiluvat puukot ja kirveet. Máttarusin kappaleita ei ollut vielä elokuussa 2024 kuunneltavissa julkisesti, mutta myöhemmin syksyllä oli tarkoitus julkaista musiikkia.

Utsjokelainen hevimuusikko ja säveltäjä **Erke Eriksen** kuuntelee nykyään hyvin vähän saamelaista musiikkia. Hänen edustamaansa genreä, hevimetallia, tehdään niukalti saamen kielellä. Eriksen työstää parhaillaan saamenkielistä hevialbumia. Hän toivoo, että se innoittaisi muitakin yhtyeitä tekemään musiikkia omalla kielellä.

Räppi on mitä ilmeisimmin vallitseva saamelaismusiikin tyylilaji, mutta muutakin musiikkia toivotaan. Alkuperäiskansojen musiikkitapahtuma *Ijahis Idjan* tuottaja **Oula Guttorm** kaipaa lisää kevyempää saamenkielistä musiikkia. Festivaalijärjestäjän näkökulmasta olisi hyvä, jos tarjolla olisi monentyylistä musiikkia. Saamelaismusiikin ei välttämättä tarvitse ottaa kantaa ajankohtaisiin keskusteluihin tai poliittisiin asioihin.

103 https://yle.fi/a/74-20101864, 10.8.2024

4 Kone kääntää

Neurotõlge kääntää saameksi

Konekääntämistä hyödynnetään uhanalaisten kielten elvytyksessä ja käytön laajentamisessa. Katsausvuoden kesäkuussa uutisoitiin, että Tarton yliopiston tietotekniikan instituutin tutkijat ovat tehneet LUMI-supertietokoneen avulla harvinaisten suomalais-ugrilaisen kielten konekääntäjän.[104,105] Kääntäjää voi käyttää vapaasti yliopiston konekäännöspalvelussa, Neurotõlgessa.[106]

Kääntäjä tukee yhteensä 23:a suomalais-ugrilaista kieltä. Laajasti käytettyjen kielten (suomi, viro, unkari) lisäksi tietovarannossa on koko joukko muita kieliä: liivi, võro, varsinaiskarjala, livvinkarjala, lyydi, vepsä, pohjoissaame, eteläsaame, inarinsaame, koltansaame, luulajansaame, komi, komi-permjakki, udmurtti, länsimari, itämari, ersä, mokša, mansi ja hanti.

Google-kääntäjä tuottaa yskähdellen pohjoissaamea

Katsausvuoden kesäkuun lopussa Google lisäsi 110 uutta kieltä Google-kääntäjän valikoimaan.[107] Osa lisätyistä kielistä on isoja (yli 100 miljoonaa puhujaa), osa taas pieniä alkuperäiskansojen kieliä.

Pohjoisaame on lisätty Google-kääntäjään uutena kielenä. Sodankyläläisen **Minka Laitin** tavoitteena on oppia pohjoissaamea lähivuosina. Google-kääntäjän avulla hän voi ymmärtää pohjoissaamenkielistä tekstiä. Laiti käyttää kääntäjää lukiessaan saamenkielisiä uutisia ja selatessaan sosiaalista mediaa. Hän vitsailee kääntävänsä pahaa aavistamattomien saamenkielisten käyttäjien somepostauksia, kuvatekstejä ja kommentteja.

104 https://www.lumi-supercomputer.eu/preserving-endangered-languages/, 27.6.2024
105 https://csc.fi/uutinen/lumi-auttamassa-uhanalaisten-kielten-sailymista-konekaantaja-harvinaisille-suomalais-ugrilaisille-kielille/, 1.7.2024
106 https://translate.ut.ee/
107 https://yle.fi/a/74-20098755, 15.7.2024

Saamen kielille on tehty useita nettisanakirjoja.[108] Laitin mukaan ongelmana niiden käytössä on, että sanat täytyy etsiä perusmuodossaan yksitellen, mikä tekee lauseenmuodostuksesta työlästä. Google-kääntäjä on nopeampi ja helppokäyttöisempi kuin muut olemassa olevat apuneuvot.

Laiti kuitenkin kehottaa Google-kääntäjän käyttäjiä olemaan varuillaan. Google tarjoaa lauseelle *Syömme tänään lounaaksi lihapullia ja perunamuusia* käännöksen ”Odne mii borrat lihkuhisvuođaid ja borasmáhkuid lunššas”, jonka kirjaimellinen merkitys on ’Tänään me syömme onnettomuuksia ja syöpäjuoksutteita lounaassa’. Räikeät virheet voivat olla hyvinkin haitallisia.

Kielentutkijat ovat esittäneet huolensa siitä, miten Google-kääntäjän käyttö vaikuttaa saamen kieleen.[109] Jos heikkolaatuisia käännöstekstejä julkaistaan verkossa, ne saattavat päätyä kielimallien koulutusmateriaaliksi, mikä edelleen heikentää käännösten laatua.

108 Ks. esim. Giellatekno https://dicts.uit.no/index.nob.html

109 https://www.tivi.fi/uutiset/a/0f0ca2fd-5412-4cbf-9f34-6bb5f323bc90, 9.7.2024

Viittomakielet

1 Viittomakielen juhlaa

Ylen viittomakieliset uutiset 30 vuoden ikään

Ylen viittomakieliset uutiset täytti 30 vuotta 10.1.2024.[110] Ensimmäiset jatkuvaluonteiset viittomakieliset ohjelmat Yle lähetti 1980-luvun alkupuolella. *Kädet kertovat* -ohjelmaa (1982) ja *Viikkokatsausta* (1984–1994) esitettiin kerran viikossa. Vuonna 1994 alkoivat viittomakieliset uutiset. Ne toimitettiin ensiksi viitenä päivänä viikossa, mutta vuodesta 1995 alkaen viisiminuuttinen *Yle Uutiset viittomakielellä* on lähetetty päivittäin.[111] Yle Uutiset viittomakielellä kertoo päivän tärkeimmät uutisaiheet, mutta ohjelmassa käsitellään myös kuuroihin ja viittomakieleen liittyviä aiheita. Uutisankkureina toimivat äidinkieleltään viittomakieliset kuurot.

Thomas Sandholm on työskennellyt uutistoimittajana lähetysten alusta alkaen, ja hän toimi myös ensimmäisen viittomakielisen uutislähetyksen ankkurina. Sandholm kertoo saavansa työstään palautetta myös valtaenemmistöltä. Aluksi ajateltiin, että viittomakieliset uutiset palvelisivat pelkästään viittomakielisiä, mutta katsojien joukossa on myös kuulevia.

Yle lähettää uutisten lisäksi monenlaista viittomakielistä tai viitottua ohjelmaa. **Mikaela Tillander** ja Thomas Sandholm juontavat sunnuntaisin Yle TV1:ssä nähtävää viittomakielistä keskusteluohjelmaa, joka käsittelee ajankohtaisia asioita.[112] Ylen vaaliohjelmia ja eduskunnan kyselytuntia on tulkattu jo vuosia, minkä lisäksi viime vuosina myös erikoislähetyksiä on tulkattu viittomakielelle. Lastenohjelmia tulkataan viittomakielelle ja niissä käytetään myös muuten viittomakieltä. Kuvailutulkkausta, suoratekstitystä ja myös itse viittomakielen tulkkausta on kehitetty paljon.

110 https://yle.fi/aihe/a/20-10006085, 10.1.2024
111 https://areena.yle.fi/1-3253227
112 https://areena.yle.fi/1-50352237

Ylen viittomakielisten uutisten ankkurille Thomas Sandholmille sananvapauspalkinto

Vuonna 2024 sananvapausjärjestö Suomen PEN myönsi vuosittain jaettavan sananvapauspalkintonsa viittomakieliselle toimittajalle Thomas Sandholmille.[113,114] Yleisradiossa työskentelevä Sandholm on viittomakielisen kulttuurin ja viittomakielisen uutisjournalismin uranuurtaja (Ks. myös jakso *Ylen viittomakieliset uutiset 30 vuoden ikään*). Yleisradion viittomakielisten uutisten ankkurina hänen työnsä tavoittaa koko Suomen. Ylen viittomakieliset uutiset täytti 30 vuotta tammikuussa 2024. Sandholm juonsi uutisten ensimmäisen lähetyksen. Viittomakielisenä toimittajana Sandholm pääsi muokkaamaan lähetystä ja rakentamaan viittomakielistä uutistoimintaa alusta pitäen.

Sandholm totesi palkinnonjakotilaisuuden kiitospuheessaan palkinnon merkitsevän paljon saajalleen, mutta ehkä vieläkin tärkeämpi se on Suomen viittomakieliselle yhteisölle. Kuuroille palkinto symboloi tasavertaisuutta valtaenemmistön kanssa. Sananvapauspalkinto on viittomakielisille viittomavapauspalkinto. Se osoittaa, että Suomessa voi viittoa kaikista asioista – julkisesti.

Viittomakielen päivän tunnustuspalkinto Miguel Peltomaalle

Suomalaisen ja suomenruotsalaisen viittomakielen päivää juhlitaan aina helmikuun 12. päivänä. Juhlapäivän yhteydessä Kuurojen liitto myöntää tunnustuspalkinnon vuoden viittomakieliteosta.[115,116] *Vuoden viittomakieliteko 2023* -tunnustuspalkinnon sai *Uuden musiikin kilpailusta* (UMK) tutuksi tullut viittomakielinen taiteilija **Miguel Peltomaa**. Hän oli myös yleisön valinta tunnustuspalkinnon saajaksi.

Tunnustuspalkinto myönnetään henkilölle tai taholle, joka on ajanut viittomakielisten kielellisiä oikeuksia Suomessa, tuonut viittomakieliä näkyville ja edistänyt viittomakielten asemaa. Kuurojen liiton hallituksen perustelujen mukaan Peltomaa on vaikut-

113 https://www.suomenpen.fi/suomen-penin-vuoden-2024-sananvapauspalkinnon-sai-thomas-sandholm/

114 https://yle.fi/a/74-20008814/64-3-217020, 20.3.2024

115 https://www.epressi.com/tiedotteet/kotimaa/viittomakielen-paivan-tunnustuspalkinto-umk-selostaja-miguel-peltomaalle.html, 12.2.2024

116 https://kuurojenliitto.fi/vuoden-viittomakieliteko/

tanut vuosia eri tavoin viihde-, taide- ja kulttuurialalla ja tuonut viittomakielen osaksi arkea.

Peltomaa on taiteen ja viihteen kautta lisännyt tietoisuutta viittomakielestä ja viittomakielisistä esimerkiksi sosiaalisessa mediassa, Uuden musiikin kilpailussa ja kulttuurigaalassa. Vuonna 2023 Uuden musiikin kilpailua oli mahdollisuus seurata ensimmäistä kertaa myös viittomakielellä, kun Peltomaa tulkkasi kilpailukappaleet ja toimi ohjelman kommentaattorina. Erityisen onnistuneena pidettiin Käärijän kappaleen *Cha Cha Cha* kääntämistä viittomakielelle.

Kuurojen liitto myönsi kunniamaininnan Yleisradion Pikku kakkoselle, jossa toimitetaan laadukasta viittomakielistä sisältöä viittomakielisille lapsille. Vuonna 2023 Peltomaa työskenteli juontajana Pikku kakkosessa, millä on ollut vaikutusta viittomakielisten lasten elämään. Hänestä on tullut monelle viittomakieliselle lapselle ja nuorelle esikuva.

Uuden musiikin kilpailun selostus toteutetaan monella kielellä: suomi, ruotsi, englanti, venäjä, pohjoissaame, inarinsaame, ukraina ja viittomakieli.[117] Viittomakielen kokonaisuutta laajennettiin vuonna 2024. Selostajina toimivat Miguel Peltomaa (musiikkiesitysten viittominen), **Silva Belighti** (suomenkielinen viittomakieli) ja **Robin Hänninen** (suomenruotsalainen viittomakieli). Lähetys myös tekstitettiin suomeksi.

2 Tulkkaus puheenaiheena

Kysely Kelan tulkkauspalveluista

Loppuvuonna 2023 Kela järjesti vammaisten tulkkauspalvelun asiakkaille kyselyn, jossa haluttiin selvittää palvelun käyttäjien kokemuksia muun muassa tulkkilistojen käytöstä, työelämän tulkkauksesta ja etätulkkauksesta.[118,119] Kysely lähetettiin asiak-

117 https://yle.fi/aihe/a/20-10006247, 5.2.2024

118 https://www.kela.fi/ajankohtaista/viela-ehdit-vastata-vammaisten-tulkkauspalvelun-asiakaskyselyyn, 15.12.2023

119 https://www.sttinfo.fi/tiedote/70355975/kyselyn-mukaan-vammaisten-tulkkauspalvelua-kaytetaan-eniten-asioiden-hoitoon-tyoelamassa-tulkkausta-kayttavat-toivovat-pysyvyytta-tulkkeihin, 27.6.2024

kaille, jotka olivat tilanneet tulkin vuosien 2022 ja 2023 aikana ja joiden sähköposti oli Kelan tiedossa. Asiasta tiedotettiin myös Kelan verkkosivuilla ja uutiskirjeissä. Kyselyyn vastasi 861 asiakasta.

Tulkkauspalvelua käytetään arjessa mutta käyttö vähenee iän myötä

Suurin osa vastaajista käyttää tulkkauspalvelua arjen asiointeihin, kuten pankissa käymiseen ja lääkärikäynteihin. Lisäksi sitä käytetään paljon vapaa-ajan toimintaan ja sosiaalisten suhteiden hoitamiseen (sukulaisten, ystävien ja tuttavien tapaaminen).

Tulkkauspalvelua käyttävät eniten 19–30-vuotiaat. Tässä ryhmässä 65 prosenttia asiakkaista käyttää tulkkauspalveluita viikoittain. Tulkkauspalveluiden käyttö vähenee iän myötä. Yli 65-vuotiaista palvelua käyttää viikoittain vain 20 prosenttia, ja yli 65-vuotiaista 40 prosenttia käyttää tulkkauspalveluita vain muutaman kerran vuodessa.

Tulkkilista toimii siedettävästi

Vammaisten tulkkauspalvelun asiakas voi ottaa käyttöönsä henkilökohtaisen tulkkilistan, jolloin Kela pyrkii välittämään asiakkaan tilaukset listalla oleville tulkeille. Hieman yli puolella kyselyyn vastanneista oli käytössään tulkkilista, ja enemmistö (82 %) oli erittäin tai jokseenkin tyytyväisiä sen käyttöön. Yleinen syy tulkkilistan käyttämiseen oli se, että asiakas haluaa käyttää itselleen tuttuja tulkkeja. Enemmistö vastaajista (74 %) ilmoitti valinneensa tulkit listalleen sillä perusteella, että tulkki on asiakkaalle entuudestaan tuttu. Tutut tulkit ovat perehtyneitä asiakkaan kommunikointitapaan, minkä vuoksi toiminnasta tulee sujuvampaa. Viidennes vastaajista ei tiennyt, että asiakkaan on mahdollista luoda tulkkilista.

Työelämän tulkkauksessa kohennettavaa

Työikäisistä vastaajista noin puolet (53 %) käyttää tulkkauspalvelua työelämässä. Työelämän tulkkauksen järjestämisestä Kela sai tyydyttävän arvosanan (7,6). Arvosanaa laski se, että asiakkaat eivät aina saa tulkkeja listaltaan. Yli puolet vastaajista ilmoitti tiettyjen tulkkien saamisen olevan välttämätöntä työtehtävien hoitamiseksi. Tutut tulkit osaavat alan termistön ja viittomat sekä tuntevat työyhteisön ja sen tavat.

Enemmistö vastaajista kertoi, että työnantaja huomioi riittävästi tulkkauksen tarpeen omalla työpaikalla. Työnantajat järjestävät tulkeille tilan, antavat materiaaleja etukäteen tutustuttavaksi ja ottavat tulkin huomioon puhuessaan. Yleisintä tulkin käyttö työssä on Uudellamaalla.

Etätulkkaus

Vastaajista alle puolet (39 %) oli käyttänyt etätulkkausta. Etätyötä tekevistä asiakkaista yli 80 prosenttia oli käyttänyt etätulkkausta työssään. Etätulkkausta käyttäneet asiakkaat olivat siihen kohtuullisen tyytyväisiä. Yli 60 prosenttia vastaajista piti etätulkkauksen tilaamista ja ohjelmiston valitsemista helppona ja etätulkkausta sujuvana. Osa vastaajista koki etätulkkauksen antavan asiakkaalle yksityisyyttä ja lisänneen yhdenvertaisuutta kuulevien kanssa. Etätulkkauksen he katsoivat sopivan hyvin asiointeihin, työelämään ja perhetilanteisiin.

Ne asiakkaat, jotka eivät olleet käyttäneet etätulkkausta, eivät ole siitä kiinnostuneita myöhemminkään. Osa ilmoitti, ettei etätulkkaus sovi omiin käyttötarpeisiin (esimerkiksi fysioterapiaan). Toiset taas pitivät etätulkkausta teknisesti vaikeana ja kankeana. Joillekin etätulkkaus ei sovi, koska he tarvitsevat aistivammojensa takia fyysistä läsnäoloa, johon sisältyy ilmeitä ja eleitä taikka tuntoaisteihin perustuvaa tai kuvailevaa tulkkausta.

Kuurojen liitto kritisoi viittomakielisen tulkkauksen heikennyksiä

Katsausvuonna Kuurojen liitto otti kantaa Kelan viittomakielisille tarkoitettuihin palveluihin tehtäviin leikkauksiin.[120,121,122] Se piti epäkohtana Kelan vuonna 2024 tekemää linjausta ääni- ja kuvatallenteiden viittomakielisestä tulkkauksesta. Kela tarkensi ohjeistusta siten, että ääni- tai kuvatallenteen viittominen yksittäiselle henkilölle ei enää ole riittävä peruste tulkin saamiseksi paikalle. Vaatimuksena on vuorovaikutteisuus. Tilanteessa pitäisi olla läsnä vähintään kolmas henkilö, jonka kanssa ohjelmasta kommunikoidaan. Kuurojen liiton viittomakieli- ja vaikuttamistyön johtajan **Kaisa Alanteen** mukaan kuurojen pitää itse saada valita, mihin he haluavat käyttää tulkkauspalvelua. Ulkopuolinen taho ei voi määritellä tarvetta.

Kelan etuuspäällikön **Seija Peltomäen** mukaan yksilön tarpeet otetaan päätöksenteossa huomioon. Tulkkaus voidaan järjestää, jos se on työn tai opiskelun kannalta välttämätöntä. Ratkaisevaa on, onko kyseessä vuorovaikutustilanne vai ei. Esimerkiksi

120 https://www.epressi.com/tiedotteet/kotimaa/kelan-lainvastaiset-rajaukset-vaikeuttavat-kuurojen-elamaa.html, 16.4.2024

121 https://www.sttinfo.fi/tiedote/70659396/kuurojen-palveluja-leikattu-kovalla-kadella-perusoikeudet-jo-vaarantuneet, 11.11.2024

122 https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/kuuroilta-kritiikkia-palvelujen-leikkauksista-se-ei-voi-olla-oikein/9044040, 11.11.2024

podcastin kuuntelemiseen ei yleensä kustanneta tulkkausta, koska siinä ei ole vuorovaikutusta toisen henkilön kanssa.

Vuosikymmeniä käytössä ollut kuulovammaisten tekstipuhelupalvelu lakkautettiin vuoden 2024 lopussa. Sen avulla kuulovammainen henkilö oli voinut soittaa välittäjän kautta puheluita tekstimuodossa. Palvelulla oli noin 800 rekisteröityä käyttäjää. Vuoden 2024 aikana Kela korvasi tekstipuhelupalvelun etänä toimivalla kirjoitustulkkauksella, mutta toiminta loppui alkuunsa. Myöskään vuonna 2021–2023 pilotoitu Hätäkeskuslaitoksen ja Kelan viittomakielinen hätäilmoituspalvelu ei saanut jatkorahoitusta. Katsausvuoden maaliskuussa 17 järjestöä allekirjoitti sosiaali- ja terveysministeriöön osoitetun vetoomuksen, jossa esitettiin vaatimus tulkkauspalvelun pikaisesta kokonaisarvioinnista.[123]

3 Nostoja

Viittomakielisen yhteisön hajaannus huolestuttaa

Viittomakielisen yhteisön tulee vaalia yhtenäisyyttä. Tätä mieltä on Kuurojen liiton entinen toiminnanjohtaja **Liisa Kauppinen**, joka vietti katsausvuonna 85-vuotissyntymäpäiväänsä.[124] Kauppinen teki viittomakielen edistäjänä kansainvälisesti menestyksekkään uran. Hänelle myönnettiin ensimmäisenä suomalaisena YK:n ihmisoikeuspalkinto työstä viittomakielisten hyväksi Suomessa ja maailmalla.

Kauppinen kertoo olevansa huolissaan hajaannuksesta, jonka teknologia aiheuttaa kuurojen yhteisöön. Hajaannuksen taustalla ovat muun muassa sisäkorvaistutteet eli niin kutsutut kuuloimplantit, joita on Suomessa leikattu kuuroille jo noin 30 vuoden ajan. Kauppisen mukaan yhteisö ei ole enää yhtenäinen. Osa sanoo olevansa kuuroja, jotka vain puhuvat eivätkä viito lainkaan. Kauppinen kertoo tavanneensa lapsia, jotka keskustelevat mieluummin tulkin välityksellä, vaikka osaavat viittoa.

Kauppisen mukaan eri suuntiin kulkeminen aiheuttaa helposti kriisejä ja riitelyä. Hän kannustaa kuurojen yhteisöä keskusteluun siitä, mikä on tärkein yhteisöä yhdistävä

123 https://kuurojenliitto.fi/ajankohtaista/vetoomus-vammaisten-tulkkauspalveluiden-kokonaistilanteen-arviointi-kaynnistettava-pikaisesti/, 4.3.2024

124 https://yle.fi/a/74-20088147, 12.5.2024

tekijä. Tulevaisuutta pitää miettiä yhdessä. Pitää ruveta käymään uudelleen keskustelua yhteisön identiteetistä. Se on tärkeää, jotta viittomakieliset pystyvät toimimaan yhdessä.

Kuurojen museolle uusi näyttelytila

Katsausvuoden lokakuussa avattiin Kuurojen museon uusi näyttelytila Helsingissä sijaitsevassa Valkeassa talossa (Valkea talo on kuulo- ja viittomakielialan järjestöjen toimitalo).[125,126] Vuonna 1907 perustettu Kuurojen museo on Suomen vanhimpia museoita. Kuurojen liitto ja Tampereella sijaitseva Työväenmuseo Werstas ylläpitävät museota yhteistyönä.

Uusi tila ja nykyaikainen museotekniikka mahdollistivat visuaalisesti monipuolisen näyttelyn rakentamisen. Museossa hyödynnetään liikkuvaa kuvaa ja vuorovaikutteisia osioita. Esimerkiksi näyttelyn johdantoelokuvassa herätetään henkiin suomalaisen kuurojen yhteisön merkkimies **Carl Oscar Malm**, joka perusti Suomen ensimmäisen kuurojenkoulun Porvooseen 1800-luvun puolivälissä. Näyttelysisältöjä ovat tehneet monet viittomakieliset taiteen ja kulttuurin ammattilaiset.

Viittomakielisen yhteisön pitkää historiaa käsitellään monipuolisesti. Esillä on taidetta ja kulttuuria yli sadan vuoden ajalta kuvataiteesta esittäviin taiteisiin. Mukana ovat niin viittomakuoro sadan vuoden takaa kuin tämän hetken viittomakielinen rap-artisti Signmark. Kulttuurin lisäksi museo käsittelee viittomakielisen yhteisön historiaa, jonka keskeisiä teemoja ovat koulutus, työelämä, yhdistystoiminta, perhe ja vapaa-aika.

Museo kertoo kuurojen ponnisteluista kohti yhdenvertaisuutta. Kuurot ovat joutuneet kamppailemaan olemassaolostaan kieli- ja kulttuurivähemmistönä. Suomalaisessa yhteiskunnassa tavoiteltiin yhdenmukaisuutta, minkä takia viittomakieli syrjäytettiin kuurojen kouluopetuksessa lähes vuosisadaksi. Avioliittokielto ja kuurojen naisten steriloiminen lukeutuvat räikeimpiin oikeudenloukkauksiin.

Kuurojen yhteisö Suomessa on hyvin kansainvälinen, mikä tulee näyttelyssä esille muun muassa rakkaustarinoissa ja matkakertomuksissa. Suomalaiset kuurot ovat olleet näkyvässä roolissa kuurojen maailmanjärjestön toiminnassa vuosikymmeniä.

125 https://www.sttinfo.fi/tiedote/70588261/uusi-museo-kertoo-kuurojen-historiasta, 16.10.2024
126 https://www.valkeatalo.fi/

Coldplayn konsertissa kiinnitettiin huomiota viittomakieliseen yleisöön

Brittiläinen yhtye Coldplay konsertoi Helsingin Olympiastadionilla neljä kertaa heinäkuussa 2024. Coldplay pyrkii kiertueellaan ekologisuuteen ja kiinnittämään huomiota myös saavutettavuuteen. Kuurot ja kuulovammaiset konserttivieraat saivat kokea uutta, sillä yhtye järjesti kaikille keikoille viittomakieliset artistit Silva Belghitin ja **Silja Ruonalan** kääntämään musiikkikappaleet suomalaiselle viittomakielelle.

Subpac-liivi on selässä pidettävä laite, joka vahvistaa ääntä niin, että siitä tulee voimakas kehollinen kokemus.[127] Sitä voi käyttää esimerkiksi äänisuunnittelussa tai musiikin tuottamisessa simuloitaessa aidon konserttitilanteen äänimaailmaa. Coldplayn konsertissa kuulovammaisilla vierailla oli mahdollisuus kokeilla värähteleviä Subpac-liivejä.[128] Viittomakielinen tulkkaus toi esitysten sanoman ja sanoituksen kuurojen ulottuville, kun taas Subpac-liivit välittivät musiikin rytmit, äänenvoimakkuuden ja eri instrumenttien käytön.

127 https://subpac.com/what-is-the-subpac/

128 https://yle.fi/a/74-20102265, 30.7.2024

Romanikieli

1 Romanikielestä kootusti

Kieli, koulutus ja yhteiskunta -verkkolehti julkaisi romanikielen teemanumeron lokakuussa 2024.[129] Siinä koottiin yhteen kuuden suomalaisen romanikielen tutkijan, opettajan ja asiantuntijan näkemyksiä ajankohtaisista romanikielen kysymyksistä. Romanikieltä tarkastellaan kielen vaihtelun, muutoksen ja kontaktivaikutusten sekä perus- ja yliopisto-opetuksen näkökulmista. Artikkeleissa tulevat esille sekä romanien että etniseltä taustaltaan muiden näkökulmat. Teemat liittyvät suoraan tai välillisesti vähemmistökielten elinvoimaisuuden ikuisuuskysymyksiin: mikä on kielen tosiasiallinen tila, miten kieltä elvytetään ja miten kielen opetus järjestetään?

Henna Huttu valaisee artikkelissaan romanikielen osaamisen tilannetta Suomessa.[130] Artikkeli perustuu oppikirjahankkeessa tehtyyn verkkokyselyyn, johon vastasi 50 romaniyhteisössä aktiivista henkilöä. Kyselyssä selvitettiin yhtenä asiana vastaajien kielenosaamisen tasoa. Vastaajakunta heijasteli kielenelvytysaktiivien yleistä ikärakennetta painottuen vanhempiin ikäpolviin.

Kysely antoi romanikielen tilasta, kielen osaamisesta ja käytöstä aiemmin oletettua synkemmän kuvan. Vain alle viidennes vastaajista (19 %) piti omaa suullista kielitaitoaan erinomaisena tai hyvänä. Suurin osa, kaksi kolmasosaa vastaajista, piti omaa suullista kielitaitoaan joko tyydyttävänä (19 %), välttävänä (8 %) tai heikkona (39 %). Peräti 14 prosenttia vastaajista ilmoitti, ettei puhu itse romanikieltä lainkaan.

Vastaajien arvio omasta kirjoitetun kielen taidostaan oli puhuttua kieltäkin karumpi: yli kolmasosa (35 %) vastaajista ilmoitti, ettei osaa kirjoittaa romanikieltä lainkaan, noin kaksi viidesosaa (yhteensä 41 %) kertoi romanikielen kirjallisen taitonsa olevan joko heikko, välttävä tai tyydyttävä. Vajaa neljännes (yhteensä 24 %) vastaajista ilmoitti

129 https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-lokakuu-2024

130 Huttu, H. (2024). Romanien omat tarpeet ja toiveet romanikielen aikuisoppimateriaalien laatimisen perustana – Suomen romanikielen aikuisopetuksen oppimateriaalitarpeita selvittävän kyselyn tuloksia. Kieli, koulutus ja yhteiskunta, 15(5). Saatavilla: https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-lokakuu-2024/romanien-omat-tarpeet-ja-toiveet-romanikielen-aikuisoppimateriaalien-laatimisen-perustana

kirjallisen kielen taitonsa olevan hyvä tai erinomainen. Yliopistossa kieltä opiskelleiden vastaajien joukossa romanikielen kirjallinen taito on puhekieltä paremmalla tolalla.

Kielipolitiikan vuosi -katsauksissa on käsitelty aiemminkin romanin kielisosiologista tilannetta Suomessa.[131,132] Erityisesti kiinnitettiin huomiota siihen, ettei kieli siirry luonnollista tietä sukupolvelta toisella. Lapsi ei sosiaalistu kieleen, jollei välittömässä kasvuympäristössä käytetä kieltä aktiivisesti.

Sen kannalta, kuinka lapset ja nuoret voisivat oppia kieltä, hahmoteltiin kolme keskeistä kysymystä. Ensinnäkin puheyhteisön asennoituminen kieleen ratkaisee lopulta sen, säilyykö kieli elävänä. Toisekseen romanikieltä ei opita Suomessa ensikielenä, mutta sen tulisi olla vähintään vahva kotikieli entistä useammalle lapselle ja nuorelle. Kolmanneksi romanikielen käytön kynnystä tulee madaltaa, niin että vähäinenkin kielitaito riittää kommunikaation aloittamiseen. Seuraavaksi käsiteltävä *RomaSome*-hanke vie lähestymistapaa kolmannen kiteytyksen suuntaan.

2 RomaSome

Suomen romanifoorumi koordinoi vuonna 2024 *RomaSome*-hanketta.[133] Siinä nuoret romanit pyrkivät nostamaan romanikieltä esille sosiaalisessa mediassa julkaistuilla videoilla. Tavoitteena ei ollut varsinaisesti opettaa kieltä, vaan tehdä kieli näkyväksi ja rohkaista romaneja käyttämään kieltä arkisissa tilanteissa.

Romasome pyrki tavoittamaan yhteisöä monin tavoin. Ensimmäisenä sometempauksena järjestettiin katuhaastatteluna tietovisa, jossa selviteltiin, mitä ihmiset tietävät romanikielestä. TikTokissa järjestettiin live-lähetyksiä, joissa keskusteltiin romanikielen merkityksestä ja käytöstä. Nuorten tuottamia videoita ja postauksia julkaistiin

131 Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2019, s. 132: https://kotus.fi/wp-content/uploads/migraatio/8994/Kielipolitiikan_vuosi_2019.pdf

132 Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2020, s. 90: https://kotus.fi/wp-content/uploads/migraatio/10014/Kielipolitiikan_vuosi_2020.pdf

133 RomaSome – Nuoret nostavat romanikielen arvostusta ja elvyttävät sitä somen avulla. Latšo Diives. Opetushallituksen romaniväestön tiedotuslehti 1–2/2024, s. 12–14. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Lat%C5%A1o%20Diives%20-lehti%20nro%201-2024.pdf

Romanifoorumin Facebookissa, Instagramissa ja YouTubessa. Sisältö vaihteli leikkimielisistä kilpailuista ja sanahaasteista vakavampiin keskusteluihin kielen säilyttämisestä ja elvyttämisestä.

Hankkeessa pyrittiin houkuttelemaan nuoria kielen pariin. Siinä saadut kokemukset synnyttivät myös ajatuksia tulevasta. Vastaisuudessa on luvassa ainakin musiikkiteemainen tempaus. Lisäksi suunnitteilla on podcasteja, joissa keskustellaan kielen merkityksestä, omista kokemuksista ja tulevaisuuden näkymistä. Musiikki ja yhteiset keskustelut ovat luonnollinen osa romanikulttuuria. Niitä voi hyödyntää keinona tuoda kieltä ja kulttuuria lähemmäksi arkea.

3 Romanikielen tutkija Kimmo Granqvistin blogi

Kimmo Granqvist on romanikielen akateemisen tutkimuksen tienraivaajia Suomessa. Hän alkoi julkaista romanikielen tutkimukseen liittyvää blogia *Romanikielestä Kimmo Granqvistin näppäimistöltä* helmikuussa 2024.[134] Vuonna 2024 tuli kuluneeksi kolme vuosikymmentä siitä, kun Granqvist aloitti työt Helsingin yliopistossa. Vuonna 2023 oli kulunut kaksikymmentäviisi vuotta siitä, kun Granqvist aloitti romanikielen tutkijana silloisessa Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksessa. Helsingin yliopiston romanikielen ja -kulttuurin opintokokonaisuudet juhlistivat vuonna 2022 kymmentä toimintavuottaan.

Granqvistin urasta riittää kerrottavaa, ja sivusto valaisee ison osan hänen elämäntyöstään. Verkkosivuille Granqvist on koonnut tieteellistä tuotantoaan romanikielen tutkimuksen ja huollon parissa. Sivusto on tarkoitettu romanikielen ja -kulttuurin tutkijoille ja opiskelijoille, vähemmistöjen ja vähemmistökielten parissa toimiville sekä kaikille kielistä ja kulttuureista kiinnostuneille.

Granqvist kuvaa sivujaan päivittyväksi, karttuvaksi ja kehittyväksi romanikielen ja -kulttuurin resurssiksi. Romanikielen asema ei ole kovin vakaa, eikä romanikieleen liittyvä työ tule valmiiksi. Granqvistin sanoin: ”Työ romanikielen parissa jatkuu uusin kujein ja kehittelyin.”

134 https://blogs.helsinki.fi/kkgranqv/

4 Suomen kulttuurirahaston apurahat romanikielen- ja kulttuurin tueksi

Suomen Kulttuurirahasto uutisoi vuonna 2022 mittavasta tuesta romanikielelle ja -kulttuurille.[135] Vuosina 2023–2030 se tukee romanikielen elvyttämistä sekä romanitaidetta ja -kulttuuria miljoonalla eurolla. Kulttuurirahasto myönsi vuoden 2024 apurahoina eri hankkeisiin yhteensä 200 000 euroa.[136] Apurahahankkeiden otsikot kuvastavat ajankohtaisia teemoja, joilla romanikieltä ja sen käyttöä voidaan elvyttää: kieliteknologia, oppimateriaali- ja digimateriaalituotanto sekä kirjallisuus (lastenkirja, runokirja):

- Fil. tohtori Kimmo Granqvist, kauppat. maisteri Henna Huttu ja fil. maisteri **Päivi Majaniemi**
  45 000 € Suomen romanikielen uusien oppimateriaalien valmistamiseen yliopistoa ja muuta aikuisopetusta varten
- Valtiot. kand. **Helena Korpela** ja työryhmä
  8 000 € kaksikielisen satu- ja tarinakirjan valmistamiseen
- Romaniasiain suunnittelija **Henry Lindgren**
  32 000 € romanikielen digimateriaalin valmistamiseen
- Fil. tohtori **Mirkka Salo**
  34 000 € metakielistä keskustelua romanikielestä Suomen romanien verkkokeskusteluissa käsittelevään väitöksen jälkeiseen tutkimukseen
- **Suomen Romaniyhdistys ry**
  24 000 € Suomen romanikielen kieliteknologisten työkalujen jatkokehittämiseen
- **Videootit ry**
  26 000 € Romanikielen ABC -oppimateriaalin valmistamiseen
- Kääntäjä, kirjailija **Seija Väätänen Seija Roth**
  7 000 € romanikielen oppikirjan tekemiseen 4. luokan oppilaille
- Mus. maisteri **Anette Åkerlund**
  9 000 € runokirjan tekemiseen
- Toiminnanjohtaja **Tuula Åkerlund** ja graafinen suunnittelija **Valfrid Åkerlund**
  15 000 € oppikirjan, romanikielisen lukemiston ja tehtäväosuuksien valmistamiseen koululaisille.

135 Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2022, s. 87: https://kotus.fi/wp-content/uploads/migraatio/11372/Kielipolitiikan_vuosi_2022.pdf

136 https://skr.fi/apurahat/myonnetyt-apurahat/